

ТИЖНЕВИК - REVUE HEBDOMADAIRE - TRIDENT UKRAINIENNE

Число 26-27, рік видання II. 18 квітня 1926 р. Ціна 3 фр. (Prix 3 fr.)

Париж, неділя, 18 квітня 1926 року.

Існує за кордоном уряд УНР на чолі з Симоном Петлюрою. Позбавлений території, уряд цей проте не припиняє боротьби за визволення України. І не дурно, що червоним окупантам доводиться «стежити за тим», щоб на Україні «не було прихильників нової боротьби» з совітами, «прихильників спілки з буржуазією». Тим паче, що на Україні «ще й досі є люди, що схиляються до петлюровщини, прихильники дрібно-буржуазного устрою, що провадять підпільну роботу. Вони заявляють себе оборонцями національної республіки, ніби незалежної від Росії...» «І досі є чимало інтелігенції української, діячів у колах суспільства українського, кооперації то-що, які вважають, що шлях відбудови українського господарства, шлях забезпечення всіх трудящих мас України йде тільки через спілку з сучасною західно-європейською культурою...»*)

Так, тільки обличчям до заходу! Тільки національна, не від кого незалежна українська держава! Це ми ісповідуємо твердо й непохитно. За це ми боролися, боремося і боротимемося до краю. І в цій боротьбі за визволення нашої отчизни, за відбудування людського життя на Україні, за відновлення нашої державности, — нам, що ведемо ту працю на чужині, велику моральну допомогу дає те, що так думають і до того ж ідуть і свідомі сини свого народу і там, на поневоленій батьківщині..

Що правда єсть і тут на чужині де-які дезорієнтовані елементи,

*) «Прол. Пр.» ч. 59, з 14. III с. р.

що свідомо чи несвідомо стають на перешкоді тій визвольній роботі. Одні — не можуть піднятися над дрібними партійними чи особистими рахунками і вище над усе поставити інтереси держави. Другі,— виснажені і надломлені життям, може б і хотіли стати в допомозі, але піддають сумніву те, чи правильним шляхом ми йдемо, чи відповідає той шлях настроям і прямуванню там, на Великій Україні. Бадьорі голоси, які доходять до нас з того боку, що підтримують і надають сили, не розбивають їх скепсиса. З застереженням иноді ставляться вони до того, що говоримо ми.

І от усім, хто занепадає на душі, хто знесилився, зневірився, хто хотів би вірити, але не знаходить у себе тієї віри, те, що завжди ісповідуємо ми, те, в чому сходяться з нами наші однодумці там, те саме говорять сьогодні наші вороги.

Наведені на початку слова, які так часто можна зустріти в «Тризубі», що стоїть на ґрунті УНР, написані не нами: вони належать... п. Чубареві. І тим ціннішими являються ці признання, що вони походять з уст голови окупаційного уряду на Україні.

Одсилаючи читальника до промови п. Чубаря на з'їзді комсомолу в Харкові, що він її найголовнішу частину знайде в статті «Ловці душ», яку ми подаємо нижче, — нагадаємо йому тільки мудрі слова старого Леонардо да Вінчі, в яких захована глибока правда: «Не нехтуй ганьбою ворога твого, бо ворог твій знає тебе краще, ніж найблизчий твій приятель».

Отже, зятемо слова п. Чубаря: «еміграція висловлюється одверто, де-хто на терені України теж так гадає, але не висловлюється одверто».

ЛОВЦІ ДУШ.

Большевицька влада на Україні з того часу, як її легальний уряд примушений був залишити вкупі з національною армією рідну землю — це сталося головним чином, дякуючи несприятчій міжнародній ситуації, що утворила непоборні обставини для провадження військової боротьби, не перестає заповняти і до наших днів самого себе і весь світ в остаточній «пацифікації» нашої батьківщини. Згідно з цими заповненнями робітничі та селянські маси України радо привітали окупантів з Москви і стали уважати її за справжню свою владу. Що більше: окупантська влада, виступаючи на зовні, почала з часом підкреслювати, що свої уповноваження вона має не тільки від робітників і селян, а й від всього нашого народу. Отже вона має ніби всі

легальні і публічно-правні підстави звати себе дійсною «народною» владою України. Цій зовнішній самовпевненості ніби перечили: повстання селянські, партизанський і повстанчий рух, численні акти терору над агентами окупантської влади, саботаж розпоряджень і заходів останньої, загальна ворожа і недовірливо-вичікуюча постава населення, примушеного удавати себе покірливим перед грубо-фізичною силою окупанта з його жорстокими формами масового та індивідуального терору, --- але від ілюзії що-до сталості і певності свого становища тяжко було відмовитися. Ослаблення (тимчасове) активного відпору з боку населення більшовицькій політиці на Україні було витлумачене як примирення з нею, а використання населенням деяких легальних можливостей (напр., участь у виборах до місцевих органів влади) для полагодження невідкладних життєвих потреб, як симптом охочої і творчої співпраці його з окупантською владою.

Наскільки широко робились такі висновки, це інша річ. Ми думаємо, що більш реально настроєні більшовицькі політики робили такі висновки переважно для зовнішнього вжитку, бо в глибині душі не могли ж вони — прихильники історичного матеріалізму --- припускати наявність якогось ірраціонального чуда у вікових при звичаєннях і поглядах населення. Адже ж переробити українця (надто селянина), з діда прадіда глибокого індивідуаліста і власника, в прихильника комуністичного світогляду, та ще на протязі п'яти-шести років — це абсурд, очевидність якого могли зрозуміти навіть неспіти більшовицької ідеології з «Вістей» або «Пролетарської Правди». Але власне ці органи більшовицької преси уважали за свій обов'язок культивувати ілюзії офіційного благоденствія та примирення українського населення з новим --- гвалтом і терором навязаним — станом річей.

Одним із самообманів було легковаження такого чинника в життю українського народу, як його політична еміграція. «Добрим тоном» для більшовицької преси вважалось опоганювати не тільки осіб і проводирів еміграції, але й ідеї останньої. Політична, ідейна і моральна «безвартність» української еміграції описувалась при кожній нагоді. Казенні пера не жаліли ні чорних фарб, ні огидливих вигадок щоб підкопати довіря до неї серед ширших кругів українського населення і прищепити йому застереження і навіть ненависть до тих, кого воно уважало за проводирів, ідеологів і виразників своїх інтересів. На зовні здавалось, що офіційна преса «совісливо» виконала своє завдання: вся українська еміграція була нею обезчещена, політична вартість її знижена, а від моральної не залишено каменя на камені. В свідомості доконаного завдання один з редакторів «Прол. Правди» Щупак міг оголосити, що від нині українська еміграція існує тільки як «матеріал для фел'етона».

Не минуло й двох тижнів від того часу, кол «Прол. Правда» надрукувала цю заяву свого редактора, як — хто б міг подумати? — голова уряду УССР, сам Чубар, робить поправку до неї і свідчить, що справа стоїть зовсім не так добре, як запевняє київська більшовицька газета. З промови Чубаря на з'їзді українського комсомолу випливає, що українська політична еміграція не є то «quantité négligable», за яку її

уважають різні Щупаки, що її ідейні політичні концепції знаходять відгук серед населення України, знаходять своїх прихильників і однодумців, що між «тим боком» і «цим боком» існує ідейний контакт, наявність якого прогавила не тільки ДПУ з Балицьким на чолі, а й різні «Вісти», «Пролетарські Правди» на чолі з усілякими Баранами, Щупаками й Кас'яненкам.

Але краще буде, коли читач матиме змогу безпосереднє ознайомитись з промовою п. Чубаря:

— «Робітничо-селянська молодь України має тим більше завдання, що їй доведеться зростати серед суперечностей, які виникають у нас в зв'язку з розв'язанням національного питання. Коли національне питання на Україні ще не було розв'язане, воно було великою перешкодою в боротьбі робітників з буржуазією, на чолі якої стала Центральна Рада, Петлюра, — всі люди, що зпродували Україну європейським буржуазним державам.

В своїй буденній праці ви не уявляєте собі, товариші, що поруч з радянським урядом робітників і селян є за кордоном ще другий «уряд» МІР Симона Петлюри — «уряд» без території, без людей. Але цей «уряд» готується за допомогою Чемберлена знову спробувати зруйнувати наше будівництво, пошкодити трудящому народові йти мирним шляхом до соціалізму.

Щоб остаточно знищити цю небезпеку, ми мусимо не тільки покласти надію на червону дипломатію та її переговори, але й стежити за тим, щоб у нас тут не було прихильників нової боротьби з нами, прихильників спілки з буржуазією.

Хай це не здається вам якоюсь абстракцією, але є у нас ще й досі люди, що схилиються до петлюровщини, прихильники дрібно-буржуазного устрою, що провадять підпільну роботу. Вони заявляють себе оборонцями національної республіки, ніби незалежною від Росії, а на ділі — незалежною від диктатури пролетаріату.

Проводячи українізацію, ми виконаємо завдання нашої програми, завдання Леніна, в цьому питанні. До робітників-українців, до селян ми йдемо й кажемо: ми — за робітничо-селянський уряд на Україні, але ми переконані, що він може існувати тільки в спілці з іншими робітничо-селянськими урядами, тільки в Радянському Союзі. Світова буржуазія не допустить, щоб на відокремленій Україні був робітничо-селянський, а не буржуазний, уряд, через те злочин робить той, хто змагається відокремити українських робітників та селян від Радянського Союзу: така незалежність чи самостійність є незалежністю та самостійністю від робітників і селян, а не від буржуазії.

Царат гарзав використовував національні суперечності, нацьковуючи націю на націю. Так він змінився. Але наш революційний рух зміщується на іншому — на спільній революційній праці, як у межах національних республік, так і в межах усього Союзу. Кожен свідомий пролетар, селянин, кожний свідомий комсомолец повинен провадити боротьбу з націоналізмом, чи то українським, чи російським, чи татарським, чи іншим.

Переходячи до справ українізації, п. Чубар звертає увагу на те, що українізація не є тільки вивченням української мови як може гадає де-хто з молоді.

— «Вам треба вивчити українську культуру, треба вивчити історію українського народу, і не аби-як, а історію до кінця. Ви мусите знати, чому між Лютневою й Жовтневою революціями так розгорнувся національний рух на Україні, чому попрямував не до робітників і селян, а туди, звідки посадили гетьмана, звідки наступала польська шляхта, де Петлюра продавав Україну всім європейським буржуазним урядам.

От і досі є чимало української інтелігенції, діячів у колах суспільства

українського, кооперації то-що, яні вважають що шлях відбудови українського господарства, шлях забезпечення всіх вимог трудящих мас України, йде тільки через спілку з сучасною західньо-європейською культурою, тільки через спілку УРСР з західньо-європейськими державами. Ось куди прагнуть. Еміграція висловлюється одверто, де хто на терені України теж так гадає, але не висловлюється одверто. Отож для боротьби з такими тенденціями треба достоту знати історію національного руху на Україні та ролі цих культурних держав у глобленні трудящого людю». («Прол. Правда» ч. 59 з 14.III. с.р.).

В високій мірі характерно, що з такою промовою пан Чубар виступив власне на з'їзді українського комсомолу. Цю організацію українська філія «всесоюзної» комуністичної партії уважає за одну з головніших підпор своєї влади на Україні. Про неї вона дбає, як про своїх майбутніх наступників, як про «молоду гвардію», що з честю заступить «старих ветеранів»; нею вона пишається не тільки через те, що в цій «гвардії» рахується 320.000 підлітків*), а й через те, що її виховано цілковито ніби в дусі «ленінських принципів». Здавалося б, що таке виховання мусіло убити в «комсомольцях» всяку згадку про «уряд УНР», як про щось варте уваги, але голова «уряду УССР» уважає проте потрібним спинитись над існування уряду УНР, ствердити що справді такий уряд існує, що він щось робить, про щось дбає, що «є у нас люде, що схиляються до петлюровщини», «що провадять підпільну роботу».

В чому річ? Чому стільки уваги до «фел'єтнного матеріялу»? Хіба не можна було перейти над ним, слідком за Щупаком, до порядку денного або принаймні говорити про нього в тому блазенському дусі, що його засвоїли собі ретельні публіцисти з «Вістей» та «Прол. Правди»?

Треба думати, що у «відповідального» голови московської експозитури в Харкові були мотиви говорити на цю тему більш поважно і без тої клоунади, яка досі характеризувала виступи большевицьких керівників, коли вони торкались теми уряду УНР і політичної еміграції. Не будемо дошукуватися цих мотивів, незалежно від того, чи вони лежать в настроях «комсомольців» та їх цікавості до ролі «старих політичних діячів України» (як про це згадав в дальшій промові Чубар), — ця цікавість симптоматична, — чи в міжнародній акції української еміграції, чи, нарешті, в поширенню ідей її на Україні.

Варто зазначити, що згадавши про дразливу для нього тему, Чубар уважає потрібним встановити різницю між концепцією УНР і УССР і переконати своїх молодих слухачів в невідповідальності та шкідливості першої з них для інтересів «робітничо-селянської України», з чого на його думку, випливає доцільність і перевага для цих інтересів другої. Свое ідеологічне завдання перед комсомольською аудиторією Чубар перевів хоч не дуже глибоко, але досить виразно. Що правда, не уникнув вулично-демагогічних інсинуацій на адресу противника, але це вже первородна хвороба, якої не можуть перетравити большевики. Поза ними залишаються певні політичні тези, які ми, слідом за Чубарем, повинні ствердити, додавши до них свої коментарії, що в багатьох пактах будуть різнитися від тих, якими Чубар їх супроводив.

*) Див. «Комсомолец України», ч. 26 з 2.III.

Стверджуємо, отже, що на Україні існує два уряди: один легальний, а другий нелегальний. Перший — це «уряд Української Народньої Республіки на чолі з С. Петлюрою». Другий — уряд УССР, багнетами російської червоної армії посаджений в Харкові, як експозитура червоної Москви на Україні. Той факт, що Москва проробила комедію обрання цього «уряду» радами «робітничих, селянських і червоноармійських депутатів», не надає йому ні легальности, ні морального авторитету в очах українського населення. Щорічно повторяєма комедія з'їзду згаданих рад, які мають ніби про людські очі свідчити про верховну ролю народу в державних справах, не може збільшити цього авторитету, коли взяти на увагу брак елементарних політичних прав у населення, позбавлення 9/10 його виборчих прав і заборону існування будь яких політичних партій та організацій, виключаючи одну — комуністичної.

Ріжниця між урядом УНР і урядом УССР полягає між иншим і в тому, що перший є урядом національним, як по своєму персональному складу, так і по провідним лініям своєї діяльності. В другому уряді національні (з походження) елементи перемішані з елементами зайшлими або прибудними, нічого спільного ні з українською нацією, ні з її ідеалами не маючи. Діяльність цього уряду не самостійна, а наперед і згори підпорядкована вимогам Москви, досить виразно окресленим в конституції так зв. Союзу Світських Республік. Не маючи ні фактичної, ні юридичної самостійности в найважливіших функціях державного життя (оборона країни, зовнішні зносини, економічна і податкова політика, внутрішні зносини — шляхи і пошта і т. и.), уряд УССР має лише фікцію самостійности, якою швидко не можна буде вже дурити навіть «піонерів», — не те, що комсомольців. Дякуючи цілковитій залежності від Москви, Україна стала фактично-колонією, або вірніше факторією її. Постільки, поскільки цій ганебній справі допомагав і Чубар та інші українці з походження, їх не можна инакше назвати як злочинцями супроти української нації, а самий акт комедії сфедерезовання Світської України з Москвою, поскільки під цим актом стоять українські підписи, є одним із найганебніших актів нашої історії, і вида за нього лежить в значній мірі на українських елементах, представлених Чубарем. Надщерблення історичного ідеалу української нації, що виявилось у засвідченій на зовні формальній відмові від державної самостійности України, згода на укорочення адміністративних кордонів України, за рахунок найбільш цінного району — гірничого, — признание за центральними органами Союзу права на порадкування господарчими ресурсами України, відмовлення від права провадити самостійну податкову і фінансову політику, самопідпорядкування Москві в справах уніфікації судівництва і народньої освіти, незабезпечення інтересів України в міжнародних зносинах, анти-українська політика в справах національних меншостей (утворення штучних республік — Молдавської і проєктованої жидівської та польської, і таких же районів з підпорядкуванням інтересів української місцевості більшості інтересам національних меншостей), — всі ці акти, як і решта інших в такому ж дусі, під якими охоче давали, дають і будуть

без затримки давати свій підпис члени уряду УССР, як і КПбУ, логічно впливають з першого хронологічного злочину, якого вони допустилися. Він полягав в тому, що в переломовий момент нашої історії, коли за державні змагання нації треба було провадити військову боротьбу, ці елементи відверто або скрито стали на бік ворога і своєю розкладовою працею серед нашого народу сприяли приборканню його та пригашенню у нього духа національної відпорності. Послуга, зроблена зрадниками і перекінчиками нації, очевидно була незабута тими, в чийх руках вони були знаряддям для досягнення модернізованих на комуністичний лад імперіалістичних інтересів Москви. Не можна їй було знайти ліпших виконавців своєї політики на приборканій Україні, як тих, хто в рішучу хвилину відцурався одвічних ідеалів батьківщини і, збаламучений доктриною комунізму, виявив готовність не за страх, а за совість, підперту силою московського червоного багнету, запроважувати в своєму рідному краю чужий йому правний лад, невідповідний економічний устрій і суперечний його віковим при звичаєнням побут.

Чи треба дивуватись, що шостирічні зусилля в цьому напрямку збільшовизованих українців могли викликати протилежні наслідки, як ті, що їх вони очікували? І чи треба з другого боку дивуватися, що національні ідеали українського народу, втілені і не надшерблені урядом УНР, не дивлячись на те, що уряд цей не має сьогодні території, не згасають і не тільки серед тих, кого Чубар з погордою зве «дрібною буржуазією», а й серед пролетаріята України? Адже ж кожний «обиватель» український, незалежно від свого класового походження чи професії, мав і час і змогу переконатись в придатності і вигоді для нього як звязку України з Москвою, так і тої політичної системи, яку вона на нашій землі запровадила. Ми маємо підстави думати, що ні селянин український, ні український робітник (підкреслюємо: український, а не зайшлий), ні тим більше дрібно-міщанський і буржуазний елемент, не кажучи вже про свідому українську інтелігенцію, не задоволені тим станом річей, що його запровадили на Україні Чубарі. Хіба робітник, для прикладу кажучи, має ту заробітну платню, яку він отримував за часів української національної влади? Хіба селянин певний своєї власності, в яку він вірив, коли був на Україні «уряд УНР С. Петлюри»? Хіба український кооператор має змогу служити ідеї економічного гіднесення населення? Хіба український інтелігент має змогу бути корисним в розвитку національної культури та провадити безборонно працю в обсягу науки і творення національно-корисних цінностей? Руїництво на полі господарчому, руїництво в галузі промисловости, руїництво скрізь і скрізь донкіхотське експериментаторство квазісоціалістичного характеру дали на протязі шости років занадто багато наочних лекцій навіть тим класам населення, які в теорії повинні ніби бути базою большевицької влади, щоб вони не розпочали «переоцінки» большевицьких «цінностей». Арешти за останні місяці власне серед робітників, адміністративні заслання їх з України і низка інших симптомів показують, що така переоцінка вже почалася і що вона провадиться по лінії, закресленій тими політичними кругами українського громадянства, які скупчились під папором УНР, виробили ідеологію

її і уміють умірати за цей прапор. Досвід дотеперішнього підяремного співжиття України з Росією гід одним державним дахом, або — по Чубарю — «в спілці з іншими робітничо-селянськими урядами», з кожним днем все виразніше стверджуватиме населенню України, що порука його добробуту, як індивідуального, так і національного, лежить «в спілці з західно-європейською культурою», а не «в спілці з культурою московською». Іншими словами кажучи: «орієнтація на Москву», незалежно від тої фарби, в яку вона краситься, є самогубством для України, як державним, так і національно-культурним. Ось через що ми думемо, що не «злочин», як думає Чубар, а подвиг і національний обов'язок «робить той, хто змагається відокремити українських робітників та селян від Радянського Союзу».

Ми думаємо, що поглибленню цього процесу сприятиме і переведення заклику Чубаря, заадресованого комсомольцям про потребу вивчення ними української історії і «не аби яка, а до кінця». Коли вивчення рідної історії захопить комсомольців, то наслідки його звернені будуть в першу чергу проти автора заклику і його однодумців, — взагалі проти тих, хто старі «каналські роботи» замінив сьогодні на «роботи» в користь «всесвітньої комуністичної революції», інтереси якої потрібні українському селянинові та робітникові (а з їх родин постачається комсомол), як торішний сніг. І не виключена річ, що той самий комсомол, якому Чубар рекомендує «провадити боротьбу з націонал-шовінізмом чи то з українським, чи то російським, чи татарським і т. д.» — спиниться як раз на боротьбі проти російського, як найбільше для нього наявного і дошкульного. Вивчення рідної історії не така безпечна річ, як міркує собі Чубар, для тих, хто намагається заламати основну лінію її розвитку. Сьогоднішня постава українського комсомолу до пануючої влади, його персональний склад, мотиви, через які українська молодь йде до цієї організації, не можуть збити з толку уважних обсерваторів тих процесів, що відбуваються в лоні її. Настрої молоді взагалі мінливі і скоропременні. Не виключена річ, що й комсомольська молодь, співаючи сьогодні Інтернаціонал, завтра затягне «Ще не вмерла», тим більше, що й слова й мотив національного гимна вона вивчила в ті роки, коли вивчене не забувається на ціле життя і таїться на глибині душі, як найдорожчий скарб молодечого ірраціонального чуття. І що частіш виступатиме Чубар перед комсомольською аудиторією з промовами на такі теми і такого змісту, як та, що про неї йде річ, тим скоріше ймовірність ця набуватиме реальної можливості. Можливо звичайно, що й Чубар хворує на самозаколювання, вірить в безкритичне відношення до його слів комсомольської аудиторії. Ми такої віри не поділяємо і маємо підстави думати, що не помиляємось.

Після всієї аргументації розгорнутої Чубарем в обороні тих позицій, на яких з одного боку стоїть уряд УССР і на знищення з другого боку позиції уряду УНР, у аудиторії не могло не залишитись враження, що аргументація ця мало переконуюча.

Справді. Чому Україна повинна бути обов'язково в залежності, чи «в злуці» з Москвою? Які матеріяльні і моральні користі вона

з цього має, крім тих, що їй припала доля знову бути, як за царських часів, дійною коровою для Москви з її модернізованими претензіями на всесвітнє панування? Чому і за що Україна повинна віддавати Москві свій хліб, цукор, вугіль, марганець і інші багатства своєї землі і муравлиної праці і не отримувати з Москви нічого потрібного їй, коім постолів і вагонів баламутячої голови і деморалізуючої душі комуністичної літератури? І чи не краще для України буде, коли вона піде шляхом, проказаним їй її національним урядом, вступить в безпосередні зносини з Європою та її віковою здоровою культурою, з якою у неї стільки спільних традицій в минулому і здорових споріднених звязків та рис в сучасному? Краще вже мати з «Чемберленом» діло, як з пройдохами, пануючими сьогодні в Москві і продовжуючими стару лінію хижацького поводження її з нашою батьківщиною? Адже це «коштуватиме» куди менше матеріальних жертв, як ота федерація і союз з СССР!

Всі такі питання не можуть не лізти в голову комсомольця після промови Чубаря.

Роздумуючи над цими питаннями, комсомолец не може не прийти до висновку, що всі інсинуації, порсблені головою уряду УССР на «уряд УНР» і з окрема на С. Петлюру, є ніщо инше, як перекладання відповідальности за долю України з хворої голови на здорову. Бо швидко й комсомольцю стане ясным, що умова, підписана урядом УНР з Польщею, є логичним наслідком тої зрадницької розкладової праці, що її провадили збольшевичені елементи українського громадянства на користь Москви в момент української національної боротьби з нею. Уряд УНР пішов на тяжку жертву в інтересах державних, але він ніколи не відрікався від ідеї державної самостійности України, не кликав нації до відмовлення від її державного ідеалу або надщерблення його будь-якими федераціями з ким то не було, поведився в своїй діяльності оцінкою реальних сил і відносин як серед свого власного народу, так і на міжнародньому ґрунті, але не тяг свого народу в ярмо державної залежности і економічного поневолення перефарбованої на червоний кольор і реституованої під новим державним титулом --- «СССР» - - Москви. Ця риса відріжняє уряд УНР від уряду УССР. Не дивно, що Чубар навмисне її утаїв від своїх слухачів. Інсинуації на тему: «Петлюра продавав Україну всім європейським буржуазним державам» занадто дешеві, щоб їм можна було поважно давати якусь ціну, тим більше, що фактична «продаж» України з її рухомим і нерухомим майном переведена була Чубарями значно раніш. За умову Б. Хмельницького під Зборовим українська історіографія не осуджує великого гетьмана. Він приневолений був її підписати з огляду на державні інтереси України. Такими ж державними інтересами продиктована була і умова 1920 року, підписана урядом УНР.

Хіба можна дошукатись будь яких державних інтересів в поводженню Чубарів, Скрипників, Шумських, Полосів і всіх подібних на них «малоросіян», що поставили вище інтересів рідної нації інтереси комуністичного інтернаціоналу, так зручно використані імперіялістичною Москвою?

Ми, звичайно, не настільки наївні, щоб припускати саму можливість про те, щоб подібні питання могли непокоїти сучасних виконавців волі московської на Україні. Останні, на чолі з Чубарем, занадто далеко пішли в своїй службі для неї і занадто звязали своє персональне становище з тими завданнями, які вона переводить на Україну, щоб почувати гризоту національного сумління. Віддавши Україну в цілковите володіння історичному ворогові, ці покидьки нації намагаються викупити свій злочин перед нею запровадженням т. зв. «українізації», ніби інтереси нації вичерпуються діловодством на українській мові або викладами на ній шкільного навчання. «Українізація» нікого на Україні обдурити не може. Там знають справжню ціну їй і, використовуючи легальні можливості її для ширших національних завдань, думають і дбають про те саме, про що дбає уряд УНР і скупчена біля нього політична еміграція українська. Єдність думок в цій справі між «тим» боком і «цим» стверджена українським сучасним «генерал-губернатором» московської влади на Україні. Хоч ми цю єдність і без того відчували, підкреслення її власне Чубарем свідчить про те, що шостирічне полювання уряду УССР за українськими душами кінчилося нещасливо. Уряд цей може вивозити з України хліб, цукор, вугілля, всі багатства її, але української душі з неї не вивезе. Промова Чубаря стверджує, що української душі уряд УССР не перебороз і не перетворив по своєму викривленому образу та подобию. Щоб він не робив над нею, якими б підступними засобами не користувався для того, щоб увійти в довірря її, які б подачки він не кидав їй (в формі «українізації», напр.) — купити її не зможе. Бо «душу» продають тільки покидьки нації, — сама вона — непідкупна. Ми думаємо, що навіть оті молоді «душі» комсомольців, по які особливо так полює уряд УССР, теж не опановані ним. В кожному разі не всі. Самий факт, що перед комсомольською аудиторією голова неправоокугантського уряду примушений виступати з полемичними випадками на адресу легального і національного уряду УНР, свідчить про те, що й серед «молодих душ» не все стоїть гаразд, як хотілося б тим, що готують новітніх яничарів рідній нації.

Щоб закінчити наші уваги з приводу виступу Чубаря, ми повинні підкреслити, що цей виступ зайвий раз доказує велике позитивне як політично-національне так і ідеологічне значіння діяльності української еміграції для кристалізації тих процесів, що відбуваються на Україні.

Але це — ширша тема, над якою варто спинитись спеціально.

В. М.

УКРАЇНСЬКИЙ НАУКОВИЙ З'ІЗД ЗА КОРДОНОМ

(Лист із Праги).

Прага стала безперечним українським еміграційним центром. Коли раніше Відень і Берлін, Варшава і Букарест могли з нею конкурувати, то тепер ні що до кількості самих емігрантів ні, особливо, що до кількості і якості українських культурних установ ні одно з цих міст зрівнятися з Прагою і взагалі Чехословаччиною не може. Перші роки перебування широких кол культурної української еміграції в Чехії затратені були на утворення цих установ, на організацію Університету, Подєбрадської Сільсько-господарської Академії, Педагогічного Інституту, Студії пластичних мистецтв. Організувалися і різні товариства, які відіграють знов таки чималу роль в нашому науковому житті. Енергійно працює Історико-філологічне Товариство, що видало вже прекрасний том своїх праць; працюють правники; зорганізувалися економісти; вже кілька років видає Медична Спілка свій «Вісник» і т. д. Але чого бракувало як науковому, так і громадському українському життю в Чехословаччині, так це якогось об'єднуючого центру всієї цієї діяльності. Багато перешкод стояло на шляху до цього об'єднання. Не згадуючи вже про всякі інші, ми мусимо вказати на певні психологічні труднощі: наша культурна еміграція, що зібралася в Чехії, є в той же час еміграцією політичною. Отже тут зішлись представники всяких течій, які приїхавши до Праги ще добре пам'ятали взаємну політичну ворожнечу і боротьбу. Сюди заїхалися представники всіх частин частин України -- з Великої України, з Галичини, з Буковини, з Кубані. Зібралися люде різних напрямків і різної психології. І тільки час і спільна праця коло одного національно-культурного діла привчили їх не мішати до всього політики і в сфері духа творити одну соборну українську культуру.

Далі, раніше, спроба об'єднання базувалася на занадто широкому принципі. В 1923 --- 4 роках ціркулював проект об'єднання Високих шкіл разом з професійними і другими установами і це об'єднання мало одночасно стати і центром еміграційним і осередком Академічного життя. Так неприродне połącження двох завдань устрілося з дуже тяжкими труднощами і вся справа розпалася.

І тільки тоді коли академічні справи були строго виділені, вдалося зорганізувати нарешті справжній науковий осередок. Головна мета Українського Академічного Комітету, як вже це нераз згадувалося в пресі, полягає в репрезентації української науки перед закордоном, перед міжнародними науковими установами, з'їздами і т. д. Літній семестр 1925 року був часом організації цього великого українського об'єднання, до якого прилучилися не тільки всі високі українські школи в Чехословаччині та майже всі наукові товариства, але і така стародавня наша установа, як «Наукове Товариство імени Шевченка у Львові». Маючи на своєму чолі ректора Українського Університету, нині

проф. д-ра Колессу, Академічний Комітет інтенсивно входить в злуку з різними науковими закордонними установами, прокладаючи українській культурі шляхи до загальнонародського признання.

Одним з перших завдань, які поставив собі Академічний Комітет, це зробити певну маніфестацію нашої наукової праці взагалі, в Чехословаччині зокрема. І після довгих міркувань Управа Академічного Комітету ухвалила скликати Український Науковий З'їзд в Празі, до якого б з'їхались не тільки наші працівники науки, що знаходяться в Чехії і взагалі за кордоном, а, по можливості і ті, що осталися на самій українській землі. Для цього Управа Академічного Комітету покликала до життя авторитетну Організаційну Комісію, яка і має в порозумінню з Управою виконати нелегке завдання скликання такого з'їзду. На голову Комісії Управа покликала почесного члена Академічного Комітету, одного з найзаслуженіших українських учених, Академіка Горбачевського. Ця Комісія конститувалася в такому складі: товаришами голови обрано проф. Іваницького і проф. Сімовича, членами професорів С. Дністрянського, О. Лотоцького, В. Тимошенка, якого з огляду на його виїзд до Америки, заступив В. Садовський, секретарем іменовано проф. Мірчука. Крім того ex officio до складу Комісії входять голова Акад. Комітету проф. Колесса і Генер. секретарь проф. О. Шульгин. З обережності Управа Академічного Комітету першим завданням Організаційної Комісії поставила таке питання: «чи бажаний і взагалі чи можливий є науковий з'їзд». — І на це питання відповідь дана була дуже скоро — з'їзд конче потрібний. Це думка громадянства і всіх наших наукових кол. Офіційні чеські чинники в особі вищих своїх керівників теж дуже прихильно поставилися до такої маніфестації наших культурних змагань, до розвитку яких так багато спричинилася Чесько-Словацька Республіка, її уряд і особливо сам Президент Масарик, високий Протектор Українського Університету і всіх інших установ.

Справа з'їзду це питання, яке за останні місяці стало «злобою дня» українських наукових кол в Празі і Подебрадах. Коло цього питання утворився навіть дуже гарячий спір, який почався і затримав самий з'їзд. Річ в тому, що Академічний Комітет поставив перед Організаційною Комісією і таке питання: «на який термін має бути скликаний з'їзд?». Сама Управа Академічного Комітету в більшості своїй схилилася до думки) що з'їзд має бути скликаним на червень 1926 року. Організаційна Комісія теж на початку нічого проти того не мала. Але рішуче виступила проти червня вся корпорація подебрадських професорів. Умови їх праці, страшна переобтяженість, нарешті перший випуск студентів, який саме готується на липень, не дає їм можливості взяти активну участь в з'їзді і зорганізувати відповідні секції і підсекції. Менш гостро, але в тому ж дусі і по тим же мотивам стояли за одстрочку з'їзду і професори Педагогічного Інституту. Але прихильники червня знаходили силу аргументів на свою користь, головні з них полягали в тому, що власне одкладення в наших обставинах може захитати саму ідею з'їзду, що в кінці червня легше буде приїхати нашим людям з Галичини, де, як відомо, більшість наших наукових робітників

працює по середніх школах, що в цей час і чеські вчені легше можуть взяти участь в наших працях, що натурально є дуже бажаним і т. д. Але прихильники осени, або навіть Різдва перемогли нарешті в Організаційній Комісії, а так само і президії секцій, які вже утворилися. заявили, що до червня не все буде готовим, і Управі Академічного Комітету нарешті прийшлося погодитись з тим, що з'їзд буде скликано на початку жовтня 1926 року. Це рішення треба вважати за остаточне.

Секції вже де-більше зорганізувалися, хоч і не всі. Історико-філологічне товариство на пропозицію Організаційної Комісії взялося до справи організації секції історії і філології. Організовано такі підсекції: а) історії, б) філології, в) археології та історії мистецтв, г) філософії і педагогіки.

Утворено також секції права і суспільних наук та природничо-лікарську секцію, яка вже намітила підсекції медичну, природничу, агрономично-лісову. --- Крім цього утворилася секція технічно-математична. При з'їзді пресектується улаштувати по можливості де-кільки вистав різних статистичних картограм, виставу з сьобягу палеографії, історії мистецтва, археології, техніки і т. д. Натурально розміри цих демонстрацій будуть залежати в значній мірі від фінансової справи. Можливі також де-які екскурсії в час з'їзду для ознайомлення з різними технічними, соціальними і просвітними установами в Чехословаччині, які уявляють з себе чималий інтерес з багатьох поглядів. Коли починали обмірковувати справу з'їзду, то ставили її в тісний зв'язок з можливими для того матеріальними засобами. Але тепер зустрінувши в цьому відношенні різні труднощі і Організаційна Комісія і голови секцій ухвалили, що з'їзд має бути скликаний при всяких умовах, хоч би йому прийшлося мати в своєму розпорядженні тільки прибутки від членських вкладок співучасників з'їзду.

Цю ухвалу також затвердила Управа Академічного Комітету. Згадуємо про це, бо таким чином ми можемо показати, як захопила ця справа з'їзду пражських і подебрадських професорів. Але і ті, що живуть по другим країнам, і наші учені в Галичині і в Києві вже виявляють живу цікавість до наукового з'їзду і треба сподіватися, що велика культурна ініціатива з'їзду дасть добрі наслідки. Мусимо також пам'ятати, що все це стало можливим завдяки творенню тісного наукового об'єднання, яке з'явилося в формі Академічного Комітету. Маючи на увазі розвиток нашого культурного життя за кордоном, різні труднощі, які зустрічають наші учені на Україні для зносин з чужоземними науковими колами, гадаємо, що Академічному Комітету прийдеться ще нераз відіграти значну роль в нашому культурно-національному життю. Але, можливо, що вже і нині своїми систематичними зносинами з міжнародними науковими установами, своєю організуючою діяльністю в Чехії Академічний Комітет починає виправдувати своє існування. А те оживлення в українських наукових колах, яке утворено Академічним Комітетом завдяки ідеї з'їзду, безперечно добре відіб'ється на більшій інтензивності самої наукової праці.

Олександр Шульгин.

УКРАЇНІЗАЦІЯ І РОЗМОСКОВЛЕННЯ.

Термін: «українізація» повівся, либонь, з р. 1917; раніше ми його не чули та й деж він міг узятися, коли Україна, як держава, тоді не існувала й ми могли тільки напів-легально боронитися від обмосковлення («обрусеніє»), а галичани від полонізації. В цих двох останніх, огидних для нас термінах, повинні шукати й зародку слова «українізація».

Ці терміни, як, між иншим і «романізація» Тиролю, «румунізація» Бесарабії, всі мають однаковий зміст: примусове повернення одної національності, підвладної, в другу, чужу, що над нею панує.

Бо не можна-ж серйозно говорити напр. про «офранцузення» (чи галлізацію?) Франції, про «германізацію» Німеччини або «британізацію» Англії. Як-же можна говорити про українізацію України?

І коли ми з таким розумінням підійдемо до тої «українізації», яку ніби-то з таким завзяттям провадить на Україні совітська влада, експозитура московської, то побачимо, що нема особливих причин радити з того явища, бо воно не природне, нешире й користи від його Україні сподіватися не можна. Бо там українізуються примусово, во «скрежетом зубовним» не-українські елементи: москвини й жиди, й це примусове перелицьовування їх не може бути щирим, не може прищепити їм симпатії до України або хоч ізменшити їх ненависть до неї.

Українець природний не потребує українізуватися, як німець не потребує германізуватися або англієць — британізуватися.

Мені завжди прикро було чути цей термін: «українізація», бо він має в собі щось не природне, а ксверх того завжди має в собі ідею примусу, насильства. Зовсім инше діло з розмосковленням. Це треба розуміти, як визволення людей з національних пут чи кайданив, зняття з них чужої шкіри, вдягненої на них примусово чи може й добровільно, «лакомства ради неситого». Розмосковлення є псворот українських установ у первісну національну їх природу.

Український народ не втратив своєї національності, не вважаючи на вікові примусові експерименти над ним із боку москвинів, поляків, мад'ярів, — отже не потребує він ніякої українізації.

Инше діло з тими «самоотверженими малоросами», які для вигод життєвих зреклися легким серцем своєї національності й підшилися під дужчих окупантів. Нам нема ніякої потреби ні користи дбати про їх українізацію, хоч-би вона переводилась і большевицькими наказами. Можна з певністю сказати, що такі люди, коли псвернутьсся знов на українців, то знов-таки за-для вигад життєвих чи влади чи лекшої кар'єри, а не з любови до України.

Мали й маємо ми серед нас народолюбців і патріотів, чужих нам по крові, які прийшли до нас у найтяжчу годину боротьби нашої за національність, а пізніше й державність; мали ми Тимка Подуру, Вол. Антоновича, Т. Рильського, Б. Псзнанського, Ол. Русова, Костомарова, пізніше графа Михайла Тишкевича, Ярошевського, Вяч. Ліпінського, п. Вольську, Зигмунта Копровського, з. р. 1917 — генералів Юнакова,

Дельвіга, проф. Ейхельмана й багатьох інших. Їх імена не забудуться в українській історії й пам'ять їх шануватимуть нащадки наші: бо то лицарі ідеї, що принесли нам серце своє не за гроші, не за вигоди, а навпаки: покинувши можливості кар'єри й добробуту у ворожих до нас таборах.

Вони полюбили нас чорненькими, а білими нас усякий полюбить і без примусової українізації.

Даремно Вяч. Ліпінський так побивається, щоб повернути до нас ту змосковлену та спольщену шляхту, колись нашу, та ще хоче утворити з неї кадри вищих урядовців, щоб нам порядок добрий давали. Мали ми вже досить таких «фаховців» за недоброї пам'яті Павла Скоропадського; буде вже з нас того експерименту. Непотрібні нам такі поворотці лехкодухі й перевертні, типу Кістяківського та Лизогуба; нехай краще лишаються вони при своїх нових отчизнах: їм вони послужать проти нас, як щирі яничари, а ми тільки виграємо від того, бо матимемо проти себе явних ворогів, а не зрадників, які втяжкугодину вкусять нас, як та гадина, вигріта за пазухою. (Юзефович, Анатолій Сазенко, Конст. Василенко, отей Янченко, що так розпинався у «Днях» за «єдинство русської культури» й сотні, тисячі їм подібних).

Шляхти родовитої, гербової, отої «фіалової крові» чи «білої кості» України непотрібно. Наш народ витворив уже із себе справжню українську шляхту, хочіне гербову, яка клала свої голови за рідний край. І коли стане Україна вільною, незалежною державою, то народиться у нас іще багато шляхти духа, якої кість і кров будуть ті самі, що й у народі нашого.

Українізація москвинів і жидів є річ погана й шкідлива, коли вона пресадиться примусово. Вона прийде сама собою, коли ми станемо дужі й багаті, тоді ті меншості зукраїнізуються самі собою, без усякого примусу. Адже бачимо ми, скільки розвелось у Польщі «rolaków Mojżeszowego wuznania»; читали ми й «список русских врачей Берліна», друкований у «Днях». Ось він: Аринштейн, Блюм, Браунштейн, Гінцберг, Зельман, Кац, Каплан, Лазарер, Левин, Роль, Цукерман, Шпанер, — і тільки один д-р Членов, ніби-то русский, але про якого де-хто каже, що й він Mojżeszowego wuznania. Хто їх зробив «руськими»? Адже їх ніхто до того не силував, а навпаки: царський уряд завжди відмежовував їх од «руських», обмежував у правах, ставив їм процентові норми у школах. Сучасні верховоди большевицькі пішли ще далі: вони навіть одцуралися жидівських імен своїх, взявши собі московські (Троцький, Зінов'єв, Свердлов, Стеклов, Ларин, Сокольников, Путятин, Литвинов, і т. д. і т. д.).

Отже з якого боку не підійти, а виходить, що ми краще зробимо, як викинемо з ужитку те непотрібне неприродне для нас слово: «українізація», а залишимо тільки «розмосковлення», як це цілком слушно каже проф. І. Огієнко («Тризуб», ч. 18), бо воно ясно означає: зняття з українських установ (церкви, школи, адміністрації, суду й т. ин.) чужої їм московської мови, назв і форм.

Модест Левицький.

СУЧАСНЕ СТАНОВИЩЕ ЗАЛІЗНИЦЬ НА УКРАЇНІ.

В «Українському Економісті» за минулий рік є велика стаття під заголовком «Железнодорожное строительство на Украине». Поперед всього на читача, коли він добре не ознайомлений із фактичним станом справи, робить вражіння досить великий перелік ліній, які ніби то будують. Гришине-Рівне, Мерехва-Херсон, Козятин-Долинська, Унча-Ворожба, Новобілиці-Прилуки, Цвітково-Жашків, Охтирка-Гадяч. Перші дві з них складають у сумі 1.409 верст (866-543). Решта невеликі: Охтирка-Гадяч — 77 вер., Цвітково-Жашків — 128 вер. Отже набігає значна цифра верстов.

У дійсності справа стоїть так: лінія Мерехва-Херсон довжиною 543 вер. ще до революції була готова на 67 проц. найтрудніших робіт. Друга велика лінія Гришине-Рівне довжиною 866 верстов через Павлоград, Ганнівку, Золотоношу, Хвастів, яка мала своєю метою дати вихід на захід Донецькому вугілю та грузосбороті, який був дуже бережно підрахований у 200 міл. пудів (в дійсності напевне було б більше), — була зроблена на $\frac{1}{3}$ по кількості витрачених грошей; роботи всі були зроблені на Лівобережжі, а на правому березі нічого не було зроблено. Коли розглянути відомості відносно цієї ж самої дороги в офіційному виданні («Вестник Путей Сосбщения» №27 за 1925 р.), то читаємо: «закінчити роботи на участку Павлоград-Новомосковськ, на що відпустити 100 тисяч карб.(!!). По за цим участком путь, укладену протягом більш 100 верст, р о з і б р а т и і цю будівлю вважати ліквідовансю!» На участок Павлоград-Новомосковськ дивитися як на під'їзду путь до ліній Слобідської та Мерехви-Херсон. Рельси звичайно повезли кудись на північ. От вірні відомості про дві найбільші лінії; що торкається до решти маленьких, то вони у такому ж стані будування, як і до революції.

Коли переглядати літературу, присвячену транспортному ділу, то побачимо, що дуже велика увага звернута на будову «надмагістралі» з Донецького басейну до Москви, бо бачите, дешеве паливо потрібно для підтримки промисловости центральних губерній. Отже що до будівлі, то не вважаючи на голосні фрази «о наших достижениях» можна сказати, що реально нічого не «достігнуто», а зруйновано багато.

Що-до стану існуючих, що вже експлуатуються, залізниць, то їхній стан такий. Перш за все, що до адміністративного правового положення. Особливим декретом Ради Народніх Комісарів приватні залізниці було націоналізовано — без всякої винагороди попереднім власникам. Як слідуючий крок після проголошення залізниць народнім майном, було встановлено безкоштовні перевозки (1. 1. по 15. VIII. 1921). Це була не тільки дурниця, а ще й несправедливість, бо утримання залізниць, яке перекладалось, таким чином, на бюджетні засоби, цим самим лягало тягарем на все населення, але все населення в однаковій мірі залізницями користуватися фактично не може. Отже

несправедливо, щоби всі однаково оплачували утримання залізниць. Природне, треба було пристосувати і законодавство до такого положення, і через те був виданий загальний залізно-дорожний статут (1920). Відсутність приватної власності, приватної ініціативи, удержавлення всіх галузів промисловости — зробило те, що статут не мав усоби умов на перевіз, не було дуже важного моменту, що сприяє розвитку приватних перевізів — іменно грошової відповідальности залізниць. Держава сама грузовідправитель і сама перевозчик і сама відповідає за всі несправності, які можуть виникнути через несвоєчасне відправлення вантажу, його затримки у путі, знищення або крадіжку. Питання про чергу відправки, прострочки, повернення втрат не були означені у цьому статуті. Коли були несправності при перевозі, то вони мусіли бути приписані злій волі виконувача, окремій персоні, яка за це притягалася до карної відповідальности. Залізницям встановлювалися норми загальної швидкості для перевозу всіх вантажів та окремі для деяких, що мали привилей. Перевіз робили по загальному планові, який вироблявся що-місяця відомствами: воєнним, промисловости, відомствами розподіляючими та споживаючими. Всі відомства поділяли між собою провозну здібність. Коли були суперечки, незгоди, то інтереси залагоджувалися у центральному комітеті по перевозу. Ніяка платня за відомствений перевіз не бралася, бо це була б перекладка грошей з одної кишені до другої, — перевози провалилися дурно. Положення статуту про пасажирські та вантажні операції мали характер інструкцій про те, як мусіли залізничі сформлювати обрядності при виконанні цих перевізів та у яких межах можна було ними користуватися усім тим установам, які не є агентствами центральної влади. Розділ I-ий указував на обов'язок залізниць перевозити вантажі та визначав круг пасажирів, які могли користуватися залізницями. Розділ II та III давали вказівки залізницям про порядок користування документами, указував порядок видалення пасажирів, правила що до перевірки ваги, вірности назви вантажу і т. и. Розділ IV говорив про порядок покриття державних витрат та про карну відповідальність доріг. Весь статут 1920 р. був відгуком єдиної централістичної влади, що цілком відповідало формам економіки та політики большевиків в той час.

Декретом 3 липня 1921 р. був встановлений принцип нової політики: платня за перевіз. Природне, і залізничне законодавство, себ-то статут довелося переробити. Статут 1922 року має чотири розділи. I розділ — загальне положення, II — правила про перевіз пасажирів та багажу, III — правила перевозу вантажу, IV — правила про відповідальність залізниць за перевози (претензії, відшкодування, підсудність). По порівнянню з загальним статутом 1885 року у новому статуті введено деякі особливості: напр., відділено складочні операції від перевозних. Стаття 3-я накладає на залізничі обов'язок: а. приймати до перевозу таку кількість вантажу, яку вона може відправити на протязі 48 годин, б. приймати на своїх складах у нормах, встановлених Вищою Радою по перевозу, вантажі, які призначені до перевозу, але які не можуть бути відправлені за вказаний строк. Стаття 3-я встановлює відправки всіх родів вантажу у порядкуві переваги одних кате-

горій над другими, а в межах категорії — у порядку старшинства заяви. Ст. 39 каже про обов'язок залізниць давати вантажовідправителям по бажанню їх у тимчасове користування даремно вільні станційні землі для складу вантажу. У розвиток цих параграфів статуту видані правила про складочні операції по а) короткотерміновому збереженню вантажу, який призначений до відправлення; б) довготерміновому збереженню вантажу, призначеного до відправки. 2) Статут обмежує право відправителя що до напрямку пересунення вантажу. Вантаж може перевозитись тільки у напрямках, які вказані Вищою Радою по перевозу. 3) Залізниця зобов'язана зважити вантаж, який вона має до відправки. 4) Пасажир та відправитель зобов'язані визначити цінність багажу або вантажу, які вони відправляють. Право розпорядження вантажем після видачі дублікату значно обмежене в порівнянні з статутом 1885 року. IV розділом статуту значно полегшено положення залізниць, порівнюючи з загальним статутом 1885 року щодо порушення черги відправок. У розвиток статуту, крім правил про складочні операції, видано ще цілу низку ріжноманітних правил: а) правила перевозу ручної кладі, б) ліквідація багажу та вантажу, від прийняття яких відбірач відмовився, в) про порядок складання актів та перевірку перевезених вантажів. У другому відділі, окреслено взаємні права та обов'язки залізниць та вантажовідправителів. 15 вересня 1922 р. було видано правила про утворення міських станцій, функції та обов'язки яких такі самі, як і в дореволюційні часи. Одночасно було встановлено цілу низку доповнюючих зборів всіх тих, які бралися і за старих часів. З 1. I. 1923 р. з метою забезпечити витрати по пристосуванню вагонів льодовень під перевозку вантажів, які швидко псуються, хазяїни вантажу мусять давати заставне. Це єдина новина, якої не було за старих часів, — вся ж решта точний знімок з старих часів.

Відокремлення складочних операцій від перевозочних, чого не було у статуті 1885 р., цілком вірно зроблено, але треба сказати, щовже перед війною це питання було обговорене у всіх порайонних комітетах і було вирішено, що треба відокремити складочні операції від перевозочних. Решта змін статуту 1922 р., порівнюючи з статутом 1885 р. цілком доцільна і вносить, так би мовити, корективи.

Отже у законодавчих залізничних положеннях пророблено повний цикл. Починаючи з даремного користування послугами транспорту, перейдено до експлати, до всього того, що було і за старих часів. Із переліку головних точок бачимо, що хоч і є де-які новини, порівнюючи з статутом 1885 р., і новини в кращий бік, то це іменню те, що було життям раніше вироблено, що мусіло увійти автоматично. Так стоїть справа з законодавчим боком залізничної справи.

Що до адміністративних, фінансових взаємовідношень, то тут немає нічого оригінального, ліпшого. Напр., не вважаючи на те, що тепер приватних залізниць немає і значить розрахунки по суті між дорогами стали простішими, — ні до чого кращого, не додумалися, як

всі розрахунки вести через «Гос-Банк» (як і за старих часів). Одначе є одна новина: платня робітникам на залізницях видається по вимога «Роб-Бюро». Фактично робиться так: залізниця складає списки, встановлює загальну суму і повідомляє «Роб-Бюро» про потрібну кількість грошей на оплату робітництва, «Роб-Бюро» пише до відповідного відділу «Гос-Банка», щоби цю сумму було видано залізниці. Отже введена нова, нікому непотрібна інстанція.

Що до самого адміністративного апарату, то він залишився по старому, бо не можна ж вважати серйозною зміною те, що служба телеграфу перехрещена у службу «связі».

Фінансування залізниць стоїть дуже зле. Старі закваски цілком панують в Н. К. Ф. По його вимогах встановлено єдність каси, як і за старих часів. Видача грошей мусить іти в порядкові кошторисних призначень через місцеві відділи «Гос-банка». Вся виручка залізниць мусить негайно здаватися у каси місцевих відділів «Гос-Банка». Постійні великі хитання «дензнаків» та несвоєчасна видача грошей часто ставили залізниці у цілком неможливе положення. Щоб конкретно показати, який кавардак існує у фінансових взаємовідносинах, можна навести такий приклад: було складено кошторис на 1922 рік, розглянуто, затверджено, але в липні довелося вносити на затвердження другий кошторис. Теж саме сталося і з бюджетом 1923 року. Отже бачимо, що у фінансуванні залізниць справа тепер стоїть значно гірше, як за старих часів.

Що до технічного боку справи, то про це иншим разом.

Г. Сокович.

БОРОТЬБА З «БЕЗОБРАЗІЗМ» В МИСТЕЦТВІ.

(замість фел'єтона).

Як не стараються большевики ховати свої «болячки», але це їм не вдається, і ці болячки що-раз частіше прориваються крізь шкарлупу «офіційщини». Виявляються вони і в мистецькому житті совітської України, і помітно їх вже навіть неозброєним оком.

В «Пролет. Правді» ч. 13 уміщено цікаву статтю під заголовком: «Партійна лінія що-до близьких завдань у справі мистецтва».

Ми вже подавали в ч. 14 «Тризуба», що серед українських совітських письменників повстав нелад на ґрунті ідеологічно-мистецьких шукань, який дійшов до того, що ціла група «світил» совітської творчости порвала з «культурницькими» та «просвітянськими» організаціями як «Плуг», «Гарт» та «Жовтень» і вийшла з їх складу. Вийшла ця група для того, щоби творити щось нове і справжнє пролетарське. Хоч «осиротілі» «плужане», «гартянці» та «жовтенята» продовжують жити, проро-

били відповідну чистку серед своїх членів, щось творять і якимось працюють, проте, — пише «Пролет. Правда», — все ж таки «на літературному фронті панує такий ідеологічний і організаційний розбрат», — що вже починає не на жарт турбувати «владу існуючих».

І справді констатовано в статті, що «на лівому участку *) немає єдності в лавах» — тоб-то серед старих «революційних» мистецьких організацій, а «серед де-кого (правда, невеликої частини) запанували настрої індивідуалізму». Картина сумна і нічого доброго не передікає. Єдності «зліва» немає, — а «де-хто», хоч і з «невеликої частини» (?) зачинає проявляти «індивідуалізм в установці нівеляції». Інакше кажучи, розвелася «крамола». А до того ж передовий ідеолог совітського мистецтва на всю соборну Україну несподівано гукнув «Дайш Європу». Хоч Хвильовий належить до тої «правда, невеликої частини», але влада мусіла звернути увагу на такий неспокійний стан і устами Агітпропу Ц. К. КПБУ рішила припинити «безобразіє» й постановила:

«в галузі літератури треба добитися збільшення художньої продукції й членів літературних організацій, уживаючи одночасово заходів, щоб охороняти тісний зв'язок із широкими робітничо-селянськими масами».

Тай годі. Сама по собі постанова, як постанова. Ясно й коротко: «дайш збільшення продукції» і «членів літературних організацій», — а якої продукції і яких членів, того по писанню якогось секретаря, що складав цю постанову, — не видно. Головне, аби «тісний зв'язок з масами».

Словом, постанова по своїй ніби вартості відносно мистецтва нічого нового і цілющого для моменту не говорить — вона порожня й безмістовна, але ясно в ній тільки одне: «ташніть і не пушай». Ніякого сепаратизму, ніякого індивідуалізму, — жадних «дайш Європ», а все з «масами», а як інакше — то «іскоренить», бо крамола.

Постанова — постановою, але цього мало. Агітпроп Ц. К. КПБУ не обмежився тим, що крикнув «ніззя», а рішив дивитися в корінь. Од його всевидючого ока не сховалось дивне поведіння такого поважаного журналу як «Червоний Шлях». А тому й постановив: «щоб він (себ-то «Черв. Шлях», а не якийсь там син) займав виразнішу та читкішу марксівську позицію в справі боротьби з різними проявами дрібно-буржуазної ідеології».

Це вже формений «разнос» такому заслуженому й випробованому в боротьбі з контрреволюцією журналу, як «Червоний Шлях»; може й є за що, бо ж П. Панч з своєю «Зеленою Трясовиною» та Хвильовий «Дайш Європу» — з погляду ортодоксальності комуністичної доктрини — вносять каламуцтво в такі неспокійні часи.

*) Себ-то по українському — відтілку, або крилі, бо «участок» — це в старі часи була інституція з означеними в законі функціями. А змішувати такі розуміння, що нічого спільного між собою не мають, нашим письменникам, які до того стоять в більшості на чолі ліквідації (пунктів ліквідації неписьменності) не годилося б.

І ситуація складається дійсно загрожуюча. Автор статті переляканими словами виясняє зміст згаданих постанов і уважає їх, як відповідь влади на літературну сучасну кризу на совітській Україні. Він зазначає, що ця «відповідь» така, що мусить бути директивом (ростріл мій М.К.) в гершу чергу для всіх комуністів, що займаються мистецтвом, а далі і дороговказами для всіх некомуністів, що прислухаються й шанують думку компартії».

Резюме теж яскраве й недовзначне, бо ж спробуй, на милість Божу, не пошанувати «думку компартії», — то добре ще, як ДОПР-ом одробився. Та здається, що коментарії тут зайві.

А гророс, цікавий вираз: «комуніст, — що займається мистецтвом». Мимоволі приходить на пам'ять отой анекдот, — коли підчас судової розправи запитує суддя свідка — стару жидівку — чим вона займається, то остання, напів здивовано, напів обурено — одповідає: «Як чим? Замужем, звичайно». Бо ж і це фак, то чому ж комуніст не може «займатися» — не «замужем» — а мистецтвом, та цей з масами?...

Це робиться в сфері літературній. А в театральній — не краще. І тут «неблагополучно». Та ж «Пролет. Правда» в ч. 10 містить статтю К. Кравченка про «Постійний український побутовий театр у Києві».

Виявляється, що справді на широку скалю розвинулася конкуренція між «Березолем» — представником революційного мистецтва — і побутовим театром українським у Києві. Що у «Березолі» — пусто, а у Саксаганського — «густо», — те не дивує автора статті, бо, мовляв, «Березиль» уважається передовим і ще «незрозумілим» для маси; бо, мовляв, «формування нового побуту» йде повільно, — і, певне, не пустило такого глибокого коріння, щоби він — цей побут — «міг набрати певних форм, що є надбудовою на вже більш чи менше закінченій економічно-соціалній базі». Із цього мудрування невільно виникає питання, що ж то за база і з чим отую базу їдять? Навряд чи сам автор розуміє, як він зв'язав такі ріжнорманітні слова й розуміння, як «побут» — «надбудова» — «театр» — «економічно-соціална база»... Далі признається, правда, він: «про таку закінчену базу нам ще рано говорити на 9-му (тільки ж) році будування цієї бази...» Добре, що так, але кому потрібне оте «слово-блудіє»?

Що ж до побутового театру, то при всій його теперішній «масовості» автор не вважає цей театр в його теперішній стадії за життєвий, бо, мовляв, «в основному його історизм та романтика живі для мертвих і мертві для живих». Зрозумілий спосіб представити небезпечне явище в смішному вигляді, але все ж таки у Саксаганського «густо» і це факт. І над ним починає мудрувати Кравченко. І чому воно «густо»? Перетразивши всі причини, чому «густо», згадавши й віпome імя артиста, і звичку громадянства до «просвітянщини» та «нерозуміння» марксіської ідеології в мистецтві — автор статті приходить до висновку, що всеж треба дати «право осідлости» побутовому театрові у Києві, — треба

дати йому «можливість піти природним шляхом, або до остаточної смерті, або до інших форм і змісту, що відповідали б радянській дійсності».

«Остаточна смерть»? Чи ж вдало цей термин вжито якраз тоді, коли через заборони, терор і навіть ГПУ — всеж таки у Саксаганського «густо»? Щось вже зовсім бутафорно виглядають наведені слова, бо ж низче автор признається, що «частина (яка?) українського громадянства в забороні українського побутового театру вбачає трохи чи не національну «образу»? Така заборона викликає певний опозиційний настрій, безпідставний, непотрібний дисонанс у нашому життю».

Хоч Кравченко в боротьбі з «безобразієм» пропонує інші способи ніж Агітпрол Ц.К. КПСУ, але всі ці способи є ніщо інше, як паліативи, що навряд чи принесуть бажані для комуністичної влади наслідки. Досить привести цитату Григорія К., який дає рецензію на російську драму «Як» (Луначарського) в «Пролет. Правді» ч. 14. Розпочинає він свою рецензію — чорним по білому — так: «усі спроби дати в театрі радянський побут ще й досі не дають позитивних наслідків». Чи не прекрасна відповідь п. Кравченкові на його теорію про утворення радянського побуту?

А кореспондент тойж «Пролет. Правди» з Чернигова в ч. 6 просто подає, що «наш пересічний глядач, на жаль, є досі консервативний; від українського театру вимагає пісень і етнографії взагалі, а інтелігенція, вірніше, русифіковане урядництво, сумує за російським театром і скаржиться: —

— Даже развлекаться заставляют на етом языке...»

Паралельно й українізація.

Дійсно «безобразіє» до того ж і сумне. Воно сумніше ще від того, що всі ці Кравченки та інші думають, що за цим «безобразієм» криється тільки «просвітянщина», «культурництво» та інше «жовтоблакитництво», а не бачуть головного. А це головне пробивається скрізь товщу «постанов», «наказів», та «дороговказів». А крім того, тут криється ще й інше: мистецтво трудно обмежити взагалі якими будь рямцями, а марксівськими з окрема. От, цієї трагедії вони не помічають, або вже сьогодні просто бояться помічати.

Як наглядний доказ, що існує «безобразіє» і в сенсі позитивному, так як ми його розуміємо, то згадаємо про те, що у Харкові відбулася виставка АХРР «(Асоціації художників революційної Росії)». «Пролет. Правда» ч. 22 містить коротку рецензію, яка сама за себе говорить. У рецензента вистарчило сміливості правдиво відчувти всю ту убогість «пролетарського мистецтва», а головне подати свої враження й до преси. «Не помилилось», — пише він, — «коли скажемо, що тут не тільки доводиться казати за досягнення, а навпаки, не хочеться вірити, що це праці такої гучної асоціації, що опержує субсидії від уряду». Не хочемо думати, що у рецензента говорить тут почуття ображеної амбіції, що мовляв АХРР отримує субсидії від уряду, а АРМУ — нічого не перепадає.

Бо разом з «пролащими грошима» в формі субсидій, рецензент вказує на «страшну відсталість», «федотовщину, пристосовану до сучасних сюжетів», а також «дитячу наївну банальність». Між иншим говорить він про портрет тов. Фрунзе, якого представлено, як «капітана Капейкіна» з біноклем в руках, «в оточенню переляканих червоноармейців», із снарядами, що рвуться під ногами і т. д.

Справді, робиться боязко за АРМУ, що створена «по образу й подобию» до АХРР, яка отакі портрети виставляє. Чи не хотіла АХРР зробити приємність українцям, виставивши портрет Фрунзе?

Але коли наші АРМУ-істи почнуть малювати портрети Балицького на коні із нагаєм в одній руді, а з наганом — в другій — то певне може зробитися млюсно не тільки рецензентові...

Занепад совітського мистецтва — річ очевидна. І смішно думати, що якісь паліативні заходи можуть виправити те, що уперто падає. І ні постанови, ні насмішки, навіть «заходи зверху» не утворять таких умов, в яких народиться совітський побут. Про це вже пізно говорити. І «Дайош Європу» є просто крик наболілої душі, подекуди й широкі, «передового» Хвильового, і можна тільки думати про те, чи не прийде Хвильовий до того, до чого прийшов Сергій Єсенін.

І вся ця боротьба з «безобразієм» матиме тільки такі наслідки, які вимагає життя, сучасна хвиля, — а «ножніци» між тим, чого хочать «влада придержащі» на Україні, і тим, що висуває життя на порядок денний, зросли так, що передбачати кінець цієї трагікомедії не тяжко.

М. Ковальський.

Кільки документів про «українське питання» у Врангеля.

Вже багато літ минуло у визвольних змаганнях нашого народу. За цей час вже значно поширилася свідомість українських мас і вони стали далеко обачніші у виборі шляхів до здійснення своїх стремлінь.

Але поодинокі особи і групи, якимось відстали десь взаду. Душею вони ще живуть старими ідеями і мріють про нездійснені ідилії. Оглядаючись назад, вони ще вірять і думають, що коли б українські провідники були згодилися з провідниками «вільного» після 1917 року російського народу в його боротьбі проти большевизму, то тоді український народ скоро й легко дістав би те, за що він так невдало змагався останні роки і пролив марно стільки крові. Росіяне — це наші брати, — кажуть вони, — вони не хочать нам зла, слід би нам було позбутися свого — «хахлацького» недовіря, а протягнути руку москалям і жити з ними спільною родиною, як рівний з рівним, як брат із братом.

На увагу таким ідеалістам і «віруючим» ще українцям подаємо

коротеньку історію з недавніх часів про спробу розрішити наше національне питання деякими «українськими діячами». На щастя України ця спроба по незалежних од цих діячів обставинах не вдалася. Але що сталося-б з Україною, колиб це здійснилося і під якою братньою рукою вона опинилася б, про це хай судить сам читач-українець.

Річ йде про українське питання в Криму р. 1920. Питання це складало одне з найбільш важких питань у всій політиці правительства генерала Врангеля. Тоді прихильником українців і докладчиком за них перед Врангелем був генерал Слащов. Цей революційний «полководець» російської «визвольної армії», рік перед тим вславився як «разгромитель банд махновцевъ і петлюровцевъ», як каже надпис на його портреті для народу, що наліплювався по всіх місцях де слід, де й не слід на Полтавщині та Харківщині за час наступу добармії 1919 р.

Після знаменитої оборони Криму і вішання комуністів на телеграфних стовпах Слащов одержує титул Слащова-Кримського і чергову генеральську рангу, свариться з генералами, звільняється з посади і, згадавши, що він малорос з Харківщини, займається розрішенням українського питання. З евакуацією армії Врангеля за кордон Слащов опинився в Царьгороді. Тут він остаточно перелаявся з начальством і попав під генеральський військовий суд. Ображений цим генерал Слащов-Кримський погодився на пропозицію большевицьких агентів служити в червоній армії Р. С. Ф. С. Р., і негайно виїхав до Севастополю, де був зустрінутий з величезною парадом, а сам в урочистій промові висловив як «фаховець російської військової служби» свою вірність новій російській владі, в якій (вірності) він перебуває і по цей день.

Перед своїм від'їздом з Царьгороду Слащов видав мемуари і документи в книжці «Требуя суда общества и гласности» (Царьгород 1921). До зреферування спеціальної глави в цій книзі, присвяченої українському питанню, ми тепер і приступаємо.

В серпні місяці 1920 р. до Слащова з'явилось кілька «українських діячів», які знайшовши у нього спільність поглядів на політичне становище України, повідомили його, що 26 липня їхня делегація в складі Н. Г. Левченка, ген. шт. генерала Янушевського, генерала Чарського, п. Кравченка та інж. Кирсти була у генерала Врангеля, якому виклала свої погляди на українське питання і клопоталась:

- 1) про об'єднання операцій партизанських відділів на Україні,
- 2) про організацію в Севастополі політичного центру для переведення на місцях правового порядку і заспокоєння населення України.

Генерал Врангель дав свою принципову згоду на запропоновані проекти, при чому сказав звертатись по питаннях військово-організаційного характеру до нього через генерала Кірея, призначеного докладчиком по справах повстанчого руху по-за територією «озброєних сил Півдня Росії».

На підставі цього, на засіданні об'єднаного зібрання представників від українських організацій на території Криму 27. липня 1920 р. було складено протокол під ч. 2. Постановою в цьому протоколі §. 2. п. 1.

було ухвалено просити Врангеля покласти на ген. Янушевського обов'язок керувати по об'єднанню повстанців, організації правильної збройної сили на Україні і для докладів Врангелю по питаннях встановлення влади на місцях.

Постановою §. 2. п. 3. — просити про відрядження під руку ген. Янушевського наступних осіб: генералів Лунашевського, Чарського і Присовського і полковників Кохановського, Старицького і Сахна-Устимовича.

В клопотах про «українське питання» брав участь і п. Чубинський. Він у цій справі був з візитами у управляючого відділом фінансів Бернацького і упр. внутр. справами Тверського. Перший задовольнив Чубинського повними поясненнями по порушеному питанню, а другий здивувався, довідавшись про предмет розмови, себ-то про Україну, існування якої він очевидно відкидав.

Ген. Слащов, оповідаючи далі про свої кроки до скорішого введення в життя заходів для впорядкування українського питання, зазначає, що він це питання завжди порушував разом із своїми проєктами про необхідність перенесення центру ваги військових операцій на Україну. Так у рапорті своєму до Врангеля від 21. серпня 1920 р. ч. 10. 183 він доказує відсутність дальших перспектив для поповнення армії і просто вказує на Україну, як на нове джерело живої сили. Далі він обосновує це твердження, змальовуючи вигідне пограничне положення України --- суходільні західні кордони, багатий ринок хліба, возни, цукру і т. д., соціальний склад населення --- 80% селян-власників, настрій яких антибольшевицький і т. д.

Ген. Слащов вказує, що тодішнім черговим завданням російської Добрармії було: не дати погаснути народньому рухові на Україні --- на правобережжі і планомірно використати її людський контингент та багаті місцеві засоби. Для здійснення цих завдань він радив здійснити проєкт Сахна-Устимовича (Олександра) про організацію українського козацтва і свій проєкт про «Необхідні міроприємства для розрішення українського питання». Проєкти ці ми й подаємо в перекладі з незначними скороченнями.

Проект полковника Сахна-Устимовича (Олександра) від 21. серпня 1920 р. ч. 25.

«Зовсім тьмяно».

«Відродження Росії зв'язане з поверненням народу до своїх ідеалів, якими жили і були патхепні наші благочестиві прапідци за період будування Росії.

Щоб вийти на шлях творчості і відбудови, необхідно розгліблюючим вченням безбожності і соціалізму протипоставити релігію Христа, прапор якої піднести на висоту старовинних лицарських часів. Батьківщина наша творилася і завжди спасалася православною вірою. Особливо яскравий приклад цьому в історії Київської (малої) Росії-України. В період тяжких часів українське козацтво по призову святої церкви як один встало на захист віри і народності. Січ запорізьська не було військово-релігійне братство.

Сила народня і нині хорошиться в здорових колах України--- вона ще

не використана. Мобілізацією її зібрати не можна. Треба відродити на берегах Дніпра історичне козацтво.

Коли провідникові російської армії буде бажано, то й тепер, як і було колись, на запит його і призив церкви встануть нащадки запоріжців. Для організації козацтва вважаю необхідним: —

1) Відозва Головнокомандуючого Російської Армії з грамотою до населення України про відродження запорізького козацтва.

2) Наказ про дозвіл формування (в місці по призначенню Головнокомандуючого) першого коша запорізького козацького війська з вказівкою на особу, якій доручається це формування.

3) Дозвіл комплектувати Кіш на принципі добровільства переважно з народжених на Україні і співчуваючих ідеї відродження історичного козацтва.

Кіш повинен бути сформованим в місячний срок в складі трьох родів зброї числом від 500 до 2.000 чоловіка. Після сформування кіш входить у склад десантного відділу на Україну.

На території України по мірі звільнення її від большевиків, бажано, щоб встановлення цивільного управління переводилося на історичних традиціях козацтва».

Проект ген. Слащова необхідних заходів для розрішення українського питання:

«1) Офіційне (одностороннє) визнання Головним командувачим зbran України на автономне управління на початках загально-російської федерації. 2) Створення української громадсько-національної одиниці - «Української Народньої Громади», як виразительки української громадської думки. А) Скликання з'їзду з представників місцевих українських організацій і з народжених на Україні. Б) Встановлення з'їздом програму Народньої Громади, що має виявити волю більшості українського народу. 3) Утворення при Главної Раді по українським справам із п'яти осіб по призначенню з правом дорадчого органу: А) Для згоди з українськими трусами, партіями, державами, владами та окремими керівниками руху. Б) Для підшукування і представлення кандидатів на адміністративні і державні посади на місцях осіб, які були б пристатими і авторитетні для місцевого населення, і були зустрінуті ним з довірою. 4) Організація на теренах України української регулярної армії на основі положень, вироблених спеціальною комісією з затвердженням українських історичних особливостей. 5) Встановлення органів для об'єднання і організації повстанчого руху і согласування його дій з українським військовим центром. 6) Вибір наказного українського отамана, як головнокомандуючого українською армією з безпосередньою підлеглистю російському головнокомандуючому і з затвердженням ним на посаду. 7) Після звільнення півдня України закінчення правителем Півдня Росії договору з представниками України на основі і в порядку підготовленому Радою по українському питанню разом із президентом Народньої Громади. 8) Встановлення для військових і повстанчих частин прапора: національного жовто-блакитного з біло-синьо-червоним кутом.

Всі зазначені міри необхідно негайно перевести в життя для встановлення демократичної правної України на загально-російських федеративних підставах, в противіс з одного боку самостійним, а з другого - крайнім правом, що тягнуть за собою неспокій і революції та дальнє руйнування та нищення країни.

Перемога хоч тимчасова того чи иншого руху неминуче спричиниться до встановлення большевизму на теренах всієї бувшої російської імперії.»

Все це Слащов представив Врангелєві. Через два дні Врангель заявив, що він принципово проти проекту нічого не має, але в силу політичних міркувань, кінечної відповіді в дану хвилину дати не може.

Далі почався наступ на Крим большевиків, які на той час звільнили свої сили з польського фронту після заключення там миру; армія Врангеля відступила до моря і евакувалася на пароплавах під французьким прапором в Туреччину і Грецію і проекти ці так і лишилися без здійснення.

Нехай ці документи з недавнього минулого все-ж таки чечому поучать, або хоч заставлять критично задуматися наших «малоросів» над їхніми перестарілими мріями та нездійсними ідиліями.

Ант. Кущинський.

ВІДРОДЖЕННЯ ПЕРСІЇ. *)

Початок ХХ століття був для Персії періодом швидкого підупадання, яко держави суверенної. Умова східня французько-англійська з 8. IV. 1904 р. сягала виразно на суверенність Персії; далі російсько-англійська умова з 19. VIII. 1907 р., як наслідок союзу французько-російського 1905 р., ділила Персію на дві «зони впливу». Революція 7. X. 1909 р., що примусила зріктися трону шаха Магомета-Алі, ще більше ослабила колись сильну і квітучу державу Дарія.

Відродження держав близького сходу відбувалося в певному, так би мовити, порядку в напрямі — Туреччина, Персія, Афганістан, 1919-1925 р.р., до цього ж часу застарілий устрій східнього життя й наслідки політичних подій руйнували увесь близький схід, як рівно ж бідну і Персію з її неврожайною землею. Дев'яти і півмільйонне населення Персії тяжко терпіло від безземелля й великих податків урядових; хлібороби, переважно арендарі, крім того віддавали ще 3/4 свого невеликого врожаю як арендну плату великим землевласникам. Промисел шовкових виробів і відомих персидських килимів т.зв. «диванів», колись буйний, в останні часи дуже підупав. Народня освіта була в занепаді, — маса тільки вчилася читати Коран, а по більших містах існували нижчі школи євразейського типу (медресе) та школи місіонерські. Регулярної армії майже не було, крім козацької персидської бригади, утвореної російським урядом, і прибічної охорони шаха. Система урядового апарату була дуже застарілою. Урядовець на державній посаді, напр., жадної платні не одержував, в рідких випадках малу, бо старі звичаї персидські рахували це негідним становищем урядовця. Такий ненормальний стан тяжко відбився на добробуті країни, тим більше, що в урядовій практиці несплачених урядовців система хабарництва дуже практикувалася; в Персії часто влада ду-

*) В звязку з державним переворотом, що стався при кінці минулого року в Персії редакція містить інформаційну статтю, присвячену цій справі. Данною статтею редакція розпочинає низку вищих, присвячених актуальним питанням як в життю окремих країн, так і міжнароднім відносинам. *Ред.*

ховна й цивільна була сполучена в одних руках. Фактична невіддільність нікому урядовця на провінції робила його феодалом між побожним населенням, яке в релігійних питаннях »(беручи на увагу засади магометанської релігії й велику роль в ній громадської опінії — іґма), було цілком в руках такого судді (каді).

Роспад Російської імперії Британія використала для поширення свого впливу, або вірніше для підпорядкування собі цілої Персії та примусила шаха підписати умову англо-персидську 1919 р., яка скасувала англо-російську умову з 1907 року; Англія робила тим Персію як би державою мандатарною, збільшивши разом з тим свої військові сили.

В той час, коли французькі впливи в Персії, що базувалися на школах місіонерських, були вже не такі міцні, впливи американські, вірніше приватних американських підприємств, мали характер виключно економічний, а політиці англійського імперіялізму не було на разі жадних перешкод, в цей час народжувалася нова сила, персидська національна армія, яка була огнищем пізніших реформ.

На чолі молодой персидської армії, яка зароджувалася в рештках козачої бригади Ляхова, стояв Різа-Хан. Різа-Хан, син селянина, народжений в 1869 році, почав службу військову звичайним козаком в козачій бригаді. Під час заколотів, що виникли по смерті шаха Мустафи-Еддіна, він відзначився й був підвищений до старшинської ранги, а в часи російської революції він керує вже одним з полків своєї бригади й примушує до демісії командіра бригади. В 1921 році Різа-Хан успішно оперує з бригадою проти повстанців і большевиків та усуває цілком за допомогою англійців російські сили з Персії. На місце російських інструкторів до персидського війська було покликано англійських та почато організацію армії на європейський лад. Своїм військом займає в 1921 році Різа-Хан Тегерані утворює новий уряд Зіа-ед-Діна, замість Сіпагдара Азама, сам спочатку працюючи в армії в ролі маршала, пізніше міністра військових справ. До цього ж таки часу треба віднести відкриття праць персидського парламенту (22.V.1921 р.), який довгий час не міг зібратися, розігнаний перед тим англійцями.

Року 1923 бачимо Різа-Хана вже міністром-президентом і фактичним диктатором Персії, який став на шлях національно-державної політики, однаково скерованої проти Англії й Росії, а в сфері політики внутрішньої рішуче взявся Різа-Хан за упорядкування фінансів, поліпшення стосунків і піднесення безпечности в краю, спеціально в прикордонних місцевостях. Маючи владу в руках, Різа-Хан з 1923 року починає вести майже відверту боротьбу проти шаха Ахмеда й монархії засадничо.

Треба зазначити, що здетронізований шах Ахмед, народжений в 1898 році, вступив на трон по абдикації свого батька, шаха Магомета-Алі в 1909 р., як сьомий шах з династії Каджарів, що почала панувати в Персії з 1779 року. Перші часи молодий шах був під опікою регента, по повноліттю знов більше перебував за кордоном, повертаючи на батьківщину инколи.

В часі перебування шаха в Європі на батьківщині заступав монарха

брат його, яко регент. Такий стан справи не до вподоби був Різа-Ханові і він підготовлював проект оголошення республіки по прикладу свого сусіди Кемаля Паші.

Коли дня 21.III.1924 р. Різа-Хан намагався декретом скасувати монархію в Персії, духовенство перше сопровитилося тому в засаді. Різа-Хан був примушений поїхати до Кум, місця перебування найвищої персидської духовної влади і по довгій конференції з духовними чинниками та їх головою Муштагетом оголосив другим декретом. 1.4.1924. що: «республіканська форма правління, незгідна з вірою мусульманською», певніше з віруваннями шіїтського обряду, пануючого в Персії, бо, наприклад, турецькі суніти були, як бачимо з прикладу Кемаля Паші, иншого переконання, оголосивши Туреччину республікою. Після цього Різа-Хан демісіонував і виїхав з Тегерану на провінцію, маючи ніби на меті цілком покинути державні справи, але услід за ним виїхала депутація меджилісів, себ-то персидського парламенту, щоби схилити його до повернення на чоло влади. Коли за тиждень Різа-Хан знов вернувся до влади, в недовзі він від'їхав на богомілля в святі місця Іраку, сильно занепокоїв тим владу англійську, правда цілком безпідставно, бо це був акт чисто внутрішньої політики, --- Різа-Хан тим підніс свій авторитет між побожним населенням та спеціально персидським духовенством.

Не можна закинути Різа-Ханові неширість в бажанню проголошення республіки в Персії, може правда диктованого ненавістю до бездіяльного шаха та духом часу, але заміри його розбилися об сильний вплив духовенства на населення, яке не припускало з своїх догматично-ритуальних міркувань республіканської форми правління Персії.

Вернувшись з прощі, Різа-Хан ультимативно зажадав відпарламенту відібрання прав командування й загальної зверхности в часі миру над армією від шаха, тоб-то його брата регента, та передання цих прав йому. Ультиматум був двохднівний й по довгих нарадах парламент згодився. До цього часу закінчена була реформа й остаточна організація війська. Таким чином закінчення організації війська дало в руки Різа-Ханові вїжки сформованої ним же самим люблячої його армії, на яку він головню опірався при перевороті.

Наприкінці минулого року парламент персидський ухвалив більшістю голосів детронізувати дотеперішнього шаха Ахмеда та його династію, утворивши тимчасову владу на чолі з Різа-Ханом. В недовзі Різа-Хан оголосив себе королем, як подала частина європейської преси, вірніше шахом (шах-ін-шах), тоб то царь царів Персії, при діяльній підтримці війська й парламенту та при непротивленню частини духовенства та більшої частини населення, яке на практиці соціально-фінансових реформ і укріплення ладу зрозуміло, скоріше відчуло, користь для себе в перевороті. Опозиція складалася з кол легітимістів, великих землерасників і частини духовенства.

Частина преси західно-європейської доказує, що останній переворот в Персії був зроблений під впливом англійським, тим часом преса большевицька ентузіастично реагувала на переворот і називала повалення династії Каджарів «побідою ростучої сили класи народньої буржуа-

зії персидської над реакцією феодальною, яка орієнтується на Англію». Здається ж, що справа перевороту була по-за впливами чужих держав і є ділом відродженої Персії, яка в міру можливості вибивається на разі з під політичного впливу великих держав.

Парламент персидський легалізував Різа-Хана, як дідинного монарха Персії під іменем Пагляві І.

Ідея демократизму не опанувала Персією. Здається, щирі наміри Різи-Хана не збулися; не став він впливовим президентом з фактичною владою в руках, як Кемаль-Паша, і мусить бути в ролі монарха, уступивши, може з-за державної ідеї, релігійним принципам шийтських магометанів. В кожному разі ідея демократизму для Персії тепер не нова й прихильники її розкидані по всім закутках держави, головню в армії, — колишні співробітники Різи-Хана.

Реформи Різи-Хана, річ зрозуміла, не поставили відразу на ноги всі галузі життя, дуже знищеної країни, зовсім мало дали в царині економічного, трохи більше соціального й фінансового добробуту, але пробуджена країна, в руках здібного реформатора, вже великий крок зробила вперед і має перспективи, як держава суверенна для дальшого розвитку.

Л. Л.

З ЖИТТЯ ВОЛИНИ.

II.

Просвітня праця.

Українську просвіту поширює на Волині майже виключно т-во «Просвіта». Говорячи про стан «Просвіти», треба знова підкреслювати, що він тісно зв'язаний з відсутністю укр. свідомої інтелігенції на Волині; припливом або відпливом інтелігентських сил головню пояснюються періоди більше інтенсивної діяльності, як також і періоди застою.

Так напр. у 1921-22 р. реорганізується і стає на ноги Крем'янецька «Просвіта» за допомогою українських емігрантів, яких за це й висилає пізніше влада з повіту (проф. Віднов, пп. Животьки, Гаращук, Романченко, Грабів і інші).

В Луцьку аж років півтора пізніше т-во «Просвіта», усунувши за допомогою місцевої свідомої інтелігенції та галичан послів-комуністів Приступу та Пащука, які дбали не про освіту, а головню про загрузування польських в'язниць нещасними жертвами несвідомості, спантеличеними селянами, почала нарешті розвиватися, вкриваючи повіт густою сіткою читальень та організуючи бібліотеки. В Луцький «Просвіті» є тепер 41 філія з 1205 членами; всього книжок в бібліотеках-читальнях — 2615. За рік влаштовано в повіті 157 вистав. Голова т-ва «Просвіта» Єв. Петриківський.

Ковельська «Просвіта» до 1926 р. перебувала в жахливому стані,

на силу підтримуючи дитячий притулок (котрий все ж остаточно передала соймаку) та не ведучи цілком жадної освітньої праці. З року 1925 головню завдяки заходам п. Підгірського та при допомозі ще деяких осіб була реорганізована «Просвіта». На протязі одного року була придбана бібліотека, 10 рухомих бібліотечок для села, відкрита читальня, знайдено приміщення (бо перед тим навіть його не було), організована канцелярія і відкрито біля 25 читалень на селах. Правда, треба підкреслити, що, очевидно, завдяки відсутності інтелігенції, не лише в сільських читальнях «Просвіти» Ковельської, але навіть і в читальні повітовій міській на столі можна побачити закордонний орган окупантів України «Світло» і навіть... «Волю Народа».

Цю, я сказав би, не-«толерантність», а просто безпринциповість очевидно треба завдячувати тому, що провідники не розуміють психології селянина, котрий з довір'ям ставиться до друкованого слова, виложеного в «Просвіті» на столі (тим більше, що напр. місцевого «Дзвона» він там не знайде), а особливо до такого, яке переповнене знадливою демагогією, щоб здобути собі прихильність на майбутні вибори.

Так чи інакше, але треба думати, що це лише тимчасове явище і в майбутньому не буде Т-во поруч із світлом освіти поширювати дим та кіптягу, що запоморочує селянські голови, поширюючи подібною пресою брехливі описи селянського раювання в московському пеклі.

На протязі 1925 р. були прочитані в Ковельській «Просвіті» популярні лекції (і одна для інтелігенції) на такі теми: 1. Костомаров, 2. Нечуй-Левицький, 3. Скарби Полісся та досліди над ними, 4. Боплян про Україну, 5. Маковей, 6. Самійленко, 7. Що таке художня правда, 8. Руданський, 9. Роскладові ідеї російської літератури; пересічно на кожній такій лекції (вони були лише для членів Т-ва) було душ по 35.

Тепер Ковельська «Просвіта» організувала курси кроку й шиття, запросивши вчительку з Галичини, та кооперативні безплатні курси; як на одних, так і на других багато слухачів. І квітня скінчилися кооперативні курси. Свідомства одержало 44 курсанти. Літературно-мистецька секція Т-ва дає від часу до часу вистави, які, не дивлячись на не завжди відповідний добір п'єс, притягують молодь. На селах читальні ставлять вистави своїми силами.

Але все ж мусимо зазначити, що діяльність Т-ва могла би бути багато корисніша, коли б не брак свідомої інтелігенції. Так, напр., завдяки браку інтелігентних сил не можна виробити жадного плану й системи що-до лекцій, як також немає кому доручити читання лекцій по селах та боротьбу з «пресою», такою як «Воля Народа», навіть більше того: Т-во не має бібліотекаря остільки інтелігентного й досвідченого, щоб не видав (як це було) селянинові з нижчою початковою освітою «Нарис соціології» або «Проісходження відом» (на московській мові) Дарвіна, а дітям — «Індія і я» Еверса.

Але як нема, — то трудно, а тут ще й влада таку політику провадить, щоб не дати змоги емігрантам працювати в «Просвіті».

Членів Ковельська «Просвіта» має біля 750, книжок біля 900 назв.

Я навмисне спинився так докладно на стані цієї «Просвіти» тому, що вона певно чи найліпше поставлена на Волині, і вказані додатні й від'ємні риси властиві й іншим «Просвітам».

Слід ще зазначити, що вчительство, духовенство і взагалі півінтелігенція ухиляється від праці в «Просвітах» і тим самим наносить велику шкоду, як Т-ву, так і собі, забуваючи, що «в єдності — сила».

І. М.

ЛИСТ З СЕЛА НА КИЇВЩИНІ. *)

Отримали Вашого листа і книжку теж отримали. За неї широко дякуємо. Надзвичайно цікава, усім нам подобалась, бо в нас тут на Україні, на превеликий жаль, тепер таких немає. Майже вся література тутешня пройнята отією навіженою бридкою політикою. Візьмеш книжку, писану нашою ж такою мовою, а від неї віє чимсь... таким чужим, чи що. Вся сучасна література, а найбільш шкільні підручники збудовані на інтернаціональних та протирелігійних підвалинах. Потім що по чистоті української мови, то в підручниках можна пошукати більшість термінів російських, аніж українських. Я дивуюся --- чи «вони» не знають чистої літературної мови, чи може просто навмисне так друкують, щоб учень змішав «грішне з праведним» і нічого, навіть сам себе, не розумів. Я часто приглядався до нових, для сільських шкіл, підручників, і мене зло розібрало від таких термінів притулених, як горбатого до стіни, до української мови. По таких підручниках можна судити, що їх складають не письменники, а якісь віршомazi, дилетанти. І от такою мовою, та по таких підручниках й дітвора вчиться по школах. І як Ви думаєте --- буде товк з сних о дітей? Будуть вони рідні своєму народові? Чи скажуть та чи знатимуть, хто вони й чий діти? Ні. Ніякого добра з них не чекати. Ростуть халамидники. Батьків не слухають, а вчителя не бояться. Та й чого боятися, коли ріжні там «наказання» «отменени»?

Отакі, значить, і в нашому селі учні, і закони, і порядки, і права. Школа у нас стара, та, що й Ви знаєте; давно вже думка є збудувати нове помешкання для школи. але «дядьки» не дуже поспішають, підла-тали старе помешкання та й вчать там діти й їдять зімсю дріжаки, бо до кращого не доросли їх батьки. В нашій школі тепер замість 3-х чотирі гуртки, є дві вчительки, кажуть, що вони «гімназистки», а одного разу я запитав у однієї з них (розумово сильнішої): 796, наприклад, складають з себе 100%, скільки ж % складатимуть з себе 430, то вона довго морочилася та червоніла... і в рсшті я сказав їй, що стак --- о буде й показав на папері, як це робиться.

А в дробях теж бува заплутується, як муха в павутинні, не див

*) Автор листа молодий хлопець. Скінчив 4-х класову школу. Хотів учитись далі, та обставини не дозволили. *Ред.*

лячись на те, що вона й дітей вчить дробів, бо тепер програм проти старого побільшений. Ще з третього гуртка починають дробі. Отакі наші вчителі, просто нетями якісь. Відношення селян до вчителів в більшості негарні за те, що, мовляв, вони не на свесему місці; кожен батько скаржиться, що його дитина нічого не знає.

Запитаєш бувало учня 3 го гуртка (котрий голову ламає над дробями) про множення чи ділення простих чисел, а він — ні гу гу. Простих не знає, а «волоської» рішає, бо так їх вчать.

Що ж у відношенні селян до пан-отця, то теж можна сказати 1/3 частина села — відношення гарні, останні 2/3, які складаються з безвірників та штундів (євангелістів), відношення «неважні». Відношення безвірників — вороже, а штундів — так собі, кажуть: «кузнець», а церква, то «кузня». Ну так це у нашій стороні не диво. Тепер більшість таких, що до церкви не ходить, Богові не молиться та й не вірить, що він є. Найбільш до цього належить молодь. Штундів у нашому селі розвелось чимало. Кажуть, що на весні чи що, будуть виїжджати до Америки. Церква у нас, поки що, існує. По де-яких селах псакривали, але це не можна сказати, що в багатьох, а так — у де-яких, бо доводилося читати у газеті, що поробили клуби та театри. Відправа пролядється українською мовою. Пан-отець той самий, що я Вам колись про нього писав, гарний чоловік.

На Україні більшість церков уже українізовані, але ще подекуди є й «слов'янські», як їх у нас тепер прозивають, але з часом усі будуть українізовані.

Що ж до українізації взагалі, в державному масштабі, то в останній час, як висловлюються де-які «українці» — «решітельно взялись». Через рік, чи може й більше, все діловодство... та й взагалі все приведено буде на українську мову. По де-яких державних установах урядовцям тепер наказано не тільки діловодство вести, але й балакати українською мовою. Але ще чимало є таких, що опинаються, ну та нічого їм не допоможе.

Я з дідусям господарюємо, цопаємо помаленьку жито та розскажуємо один одному --- я дідові про новину, а дідусь мені про старогину...

Хроніка.

З ВЕЛИКОЇ УКРАЇНИ.

— Природничий Відділ Інституту Української Мови. Цей відділ перетворився з Термінологічної Комісії Природничої Секції Українського Наукового Товариства. У 1921 році Укр. Наук. Т-во злилося з Українською Академією Наук, отже тоді ця Термінологічна Комісія стала Природничим Відділом Інституту Укр. Наук. Мови. Головною метою цього відділу було запобігти анархії в українській природничій термінології. Перепитавши роботи брак відповідних коштів, але все ж відділові вдалося проробити де-що. До цього часу зібрано коло 150 т. картон термінологічного матеріалу. У Відділі зараз є 9 секцій: ботанична, географічна, геологічна, зоологічна, математична, медична, метерологічна, фізична та хемічна. Поки що видано такі словники: 1. Словник української фізичної термінології; 2. Акад. П. Тутковський: Словник геологічної термінології; 3. О. Куряло: Словник хемічної термінології; 4. Ф. Калитович: Словник математичної термінології ч. 1 (термінологія чистої математики); 5. Анатомічні назви, прийняті в Базелі на 9 зборах Анатомічного Товариства; переклади з франц. мови проф. Черняхівський та проф. Ф. Цениківський: Зараз секції опрацьовують до 13 різних наукових словників.

Природничий Відділ, як складова частина Інституту Укр. Наук. Мови, підлягає першому історико-філологічному Відділові УАН. Але безпосередньо керує роботою Відділу його Президія на чолі з акад. П. А. Тутковським. Філологічний бік роботи направляє філолог. О. Куряло. («Прол. Пр.», ч. 51).

— Запрошення на міжнародний конгрес. Українська Академія Наук отримала запрошення взяти участь в роботі Міжнародного Ботаничного конгресу, що має одбутися в серпню ц. р. в Італії (штат Нью-Йорк у Північ. Америці) («Прол. Пр.», з 4. III).

— Запрошення на американознавчий з'їзд. Українська Академія Наук одержала запрошення взяти участь у роботах 22-го міжнародного американознавчого з'їзду, що присвячується широкому вивченню Америки в її минулому та сучасному. З'їзд відбуватиметься в Римі на початку вересня ц. р. Українській Академії на цьому з'їзді дасться 1 місце. («Прол. Пр.», ч. 53.). •

— Кабінет ім. Хв. Вовка. Укрнаука погодилася з думкою УАН, щоб розподілити кабінет ім. Хв. Вовка на дві окремі установи - кабінет антропології та музей укр. етнографії. («Прол. Пр.», з 6. III).

— Експедиція до Константинополя та Персії. Асоціація Сходознавства при Укр. Академії Наук звернулася до Наркомосвіти УРСР з клопотанням дозволити організувати наукову експедицію членам асоціації наступного літа до Константинополя та Персії. («Прол. Пр.», ч. 51).

— Урочисте засідання УАН. 111 березня відбулося прилюдне урочисте засідання Академії Наук, на якому було зачитано звіт про діяльність УАН за минулий рік. Академічну промову на тему: «Декабристи на Україні» виголосив віце-президент УАН акад. С. Сфремов. («Прол. Пр.», ч. 56).

... Медсекція ВУАН. 12 березня відбулося в лабораторії гістології загальні збори Медсекції ВУАН. Виступали д-р Цойчич, д-р Богданович, д-р Іщенко, д-р Хоменко та ін. («Прол. Пр.», ч. 56).

Командування до Сибіру. УАН видала командування лікареві Г. С. Кочубею на Забайкалля, Амур та до Усурійського краю для збирання зоологічних колекцій. Г. Кочубей має пробути в командуванні півроку. («Прол. Пр.», ч. 51).

На останньому засіданню 12-го фізико-математичного Відділу УАН присуджено ступінь доктора ботаніки проф. М. Г. Холодному. («Прол. Пр.», ч. 51).

Пленум Науково-Педагогічного Товариства при УАН. 21 березня в помешканні УАН відбувся пленум науково-педагогічного т-ва при УАН. На порядку денному: 1. Звіт ради т-ва. 2. Доповідь Помагальби — «Чергові проблеми радянської української школи і поточні справи».

Астрономічна радіо-лабораторія. Укрнаука дала позитивну відповідь у справі організації при УАН астрономічної радіо-лабораторії. Зважаючи на це, фізико-математичний відділ УАН склав спеціальну комісію за головуванням акад. Д. О. Граве для переведення в життя цієї справи. («Прол. Пр.» ч. 62).

Охорона пам'яток Природи. Фізико-математичний відділ УАН ухвалив організувати спеціальну комісію для охорони пам'яток природи («Прол. Пр.» ч. 62).

Комісія для дослідів громадських рухів. 16 березня відбулося прилюдне засідання комісії для дослідів громадських рухів УАН, на якому зачитано такі доповіді: В.

Мілковський — «Король Лібелет», 2. акад. С. Бфремов — «Епілог до Гіпріло-Методієвської справи», 3. Мих. Новицький — «Кобзар малописьмених. ред. Юр. Меженка». («Прол. Пр.» ч. 60).

Етнографічне товариство. 17 березня відбулося засідання етнографічного т-ва при УАН. З доповідями виступали: Рудін — «До історії української етнографії (листування Дихарева до Різника)» та Віленська — «До студії однієї з сучасних пісень». («Пр. Пр.» ч. 61)

Пам'яті М. Коцюбинського. Кабінет вивчення Поділля (Вишнівської філії Всекар. бібліотеки при УАН) має утворити комісію для увічнення пам'яті Мих. Коцюбинського, яко громадянина м. Вишніви. Піднесено справу про охорону будинку у Вишніві, де народився письменник. В одному з найближчих випусків кабінету буде видано розвідку наук консультанта Загуренка «На батьківщині М. Коцюбинського», що міститиме чимало незнайомих досі матеріялів з доби життя письменника на Поділлі. («Прол. Пр.» ч. 61).

Вечір нової етнографічної книги. 4 березня в помешканні Етнографічного Товариства відбувся 16-ий вечір нової етнографічної книги. Доповідав О. С. Дзбановський. («Прол. Пр.», ч. 51).

В Асоціації Східознавства. Київська Асоціація Східознавства звернулася до уповноважених за справ при УССР Шліхтера та інших відповідних органів з проханням поклопотатися перед центром, щоб групу київських зацікавлених які вивчають східні мови — арабську, турецьку та перську, було на 3-4 літні місяці командировано для праці на зацікавлених Закавказзя та Закаспійського краю. Це дасть змогу цим зацікавленим практично познайомитись з східними мовами, а потім і зовсім пере-

Іхати дві роботи на Сході. («Прол. Пр.», ч. 53).

— Іша. Всеукраїнська нарада робітників лікарських та технічних культур, скликано Держмедтор'ом відбулася нещодавно. Метою її було виявити стан культивування лікарських рослин, підсумувати наслідки тих наукових дослідів, що зробили відповідні наукові інститути за останні роки, накреслити практичні заходи що до збільшення збору рослин та піднесення їхньої якості то-що. Серед 102 делегатів були не тільки професори ВУАН, С-Росп. Академії, Науково-Дослідних Метанов, не тільки представники ІІІЗ, ІІЗЗдоров'я, Інуготру, М'ІХ та кооперацій, а й селиш-плататорів, представники професійки хемпків та ІІК КНС. Нарада виявила, що природні умови України широко дозволяють культивувати низку сортів рослин, що мають велику вартість не тільки для перероблення сировини на місцях, але й для експорту. З постанов наради найважливіші такі: утворити при ВРН постійне бюро, а також утворити акційне т-во в справі культивування та експорту лікарської сировини. Підкресливши наукові досягнення Київського акліматичного саду, нарада ухвалила клопотатися перед Держпланом та Укрнаукою матеріально допомогти саду і надати значіння центральної дослідної установи на Україні. Ухвалено теж утворити один міцний завод, де буде зосереджено виробництво ефірної олії і т. п. («Прол. Пр.», ч. 52).

— Відкриття пам'ятника Т. Шевченкові в Подставі. 12 березня в Подставі урочисто було відкрито пам'ятника Т. Шевченкові в присутності представників уряду з Харкова, Шліхтера, Одисія та різних делегацій. В своїй промові Шліхтер заявив, що укр. інтелігенція вважає Шевченка тільки за національного гения; тоді коли Шевченко є гением радянським, і зараз існує два герої: Шевченко і Іл'їн. Далі з привітаннями ви-

ступали представники різних організацій та делегацій, а ввечері відбулося засідання міськради з участю представників різних організацій. Президія ВУЦВК прислала листа до «полтавських робітників і селян» в звязку з відкриттям пам'ятника, в якому, між иншим пише так: «шовіністичні кола української буржуазії весь час спликувалися спекулювати ім'ям цього народного трибуна, його ім'я спекулювали петлюровці, гетьманці. Цього ім'ям спекулює тепер українська еміграція...» Всі ці заяви і листи характерні, як зразок тої монополії, що хотять нависнути большевика навіть на світау пам'яті великого пророка. («Прол. Пр.», ч. 50).

Інститут Робітничої Медицини. У Харкові закінчують організацію Всеукр. Інституту робітничої Медицини. Філії його мають бути в Одесі, Києві, Катеринославі й Сталині. Головна мета Інституту - оздоровлення праці на виробництві й робітничого побуту вдома. («Прол. Пр.», ч. 56). Крім того в Києві має відкритися Всеукр. Інститут Гігієни, а в Харкові Науково-Навчальний Інститут Психогігієни. Ці відомості газета подає, очевидно, як проекти.

— Українська трупа в Уралі. Третій місяць в Ураліська працює українська трупа ім. Станіславського. В репертуарі театру повинні театру ім. Франка. («Прол. Пр.», ч. 56).

— «Мудляс». Існування «Тризуба» в Парижу не дає покою червоным окупантам і згадують вони «Тризуб» вже досить часто «теплим» словом. Такий С. Щупак в статті «Авантюристи з шовіністами не годяться». («Прол. Пр.», ч. 51) сильно роздотівся проти «Тризуба» за те, що останній змістив в ч. 18 критичну статтю «На чужий млин», про укр. поетів в польсько-му соймі. І ясно, що «купка петлюрських авантюристів», злостить Щупака, бо мало того, що існує а ще й пишуть і критикують на 8 році існування совлади... Мож-

на зрозуміти таку злість. А в ч. 58 тої ж газети такий Ярема Галайда в статті «Мутабор» перебірас по кісточкам «Тризуб», особливо статті проф. Ковалія, М. Левидького, Дм. Геродота, Д. Андрієвського щодо реєміграції і, розуміється, не погодикується з висловленими цими авторами тезами. Сиравді... мутляс.

Все таки в посі крутить. Як більшовики не організують нас в очах населення місцевого, як не обезцінюють культурно-національну працю еміграції, все ж той, хто зміг читати більшовицькі часописи поміж рядками, побачить і вловить дійсну вагу й значіння роботи емігрантських кол. От так в «Прот. Пр.» (ч. 56) якимсь Смалій «засматив» статтю про Авраменка, відомого балетмайстера. Переписав цей Смалій звіт з американської «Свободи» про вечір, який в останнє владштувало подебрацьке громадянство з нагоди від'їзду Авраменка до Канади. Смалій перерахував всіх, хто танцював на цьому вечірі, додавши до кожного прізвіща літеру «я», навів текста адреси, яку подало Авраменкові подебрацьке громадянство, зазначив усіх промовців і т. д. А в кінці, ніби для порівняння, Смалій каже, що такі Авраменки на еміграції «рятують національну культуру», а у них мовляв українські «робітники й селяне» займаються меліорцією р. чоу, електрфікацією, направили промисловість, збирають податки (для відправки в Москву), «замість слов'янських богів, попів та чортів завели всякі лікнепи та політшколи, замість боянх церков - селсбуди та хатя-читальні...» і т. д. Побачимо, хто буде сміятися останній, пале Смалію...

Українізація чи комедія? «Прот. Пр.» (ч. 51), подає таку звістку з Харкова: «У звязку з лепорозуміннями, що виникають на місцях із приводу порядку звільнення за незнання української мови, НКІПраці України роз'яснив, що звільняти службовців за незнання україн-

ської мови не можна за 47 статтею Кодексу Законів про працю. Усі такі звільнення повинні провадитись з санкції розцінючно-конфліктної комісії, але ні в якому разі не адміністративним порядком». Таке розпорядження є дуже характерним для уряду УССР. Адже ж ця сама «розцінючно-конфліктна комісія» (така може бути тільки витвором Харкова) буде «розцінювати» українізований, але чужий Україні, елемент не з погляду достаточного, хоч би «удовлетворительного» знання української мови, а з погляду схоронення на постах «своїх» людей, що близько стоять до тої «головки», яка с при владі, — себто в самій постанові схований отой «протезціонізм», який дуже мало має спільного з «національним» курсом, що про нього так більшовики люблять кричати...

Жидівська база. 23 березня на засіданні малої президії ВУТІВН після доповіді представника комісії в справі переселення жидів голова ВУТІВН Петровський повідомив Президію про велику роботу ОЗЕТ-а у Москві. Він між иншим сказав, що ОЗЕТ має перевести низку меліоративних робіт на Керченському півострові в районі Джанкою, Євпаторії та Тезіркою, де гадають зосередити основну масу жидівських колоністів, що можуть стати базою для утворення жидівської автономної республіки. (Пр. Пр.» ч. 62).

Відкриття жидівської катедри при Київському Інституті Народної Освіти. В другій половині березня в Києві відчинено жидівську катедру. На урочистім відкритті говорилися промови, в яких підкреслювалася національна (?) політика компартії. Виступали: ректор КНЮ Семко, Ліберберг, Хінчин, Волкенштайн, Різик, Шапіро та інші. («Прот. Пр.» ч. 61).

Відворот на буржуазні позиції. Націоналізовані совітською владою під-

присметва та будинки з кожним роком занепадають та руйнуються все більше й більше. Аби врятувати їх від дальшої руйнації почалася їх часткова денационалізація та поворот старим власникам. Так президія харківського окружного виконавчого комітету вирішила денационалізувати будинки, що знаходяться в Харкові й вартість яких не перевищує 5000 карбованців золотом. До цього часу підлягали денационалізації лише будинки, які були оцінені до 3000 карб. Будинки, що належать працюючим, будуть повернуті, навіть коли вони оцінені в 7500 карб. Будинки, в яких перебувають державні, кооперативні та громадські інституції або які належать цим інституціям, денационалізації не підлягають.

(Українар).

«Зорота бля з забобом ама». Різні свята й досі на Мйраїні ієвяткуються як за старих часів, по традиції, і не дивлячись на шостирічне панування представників «матеріалістичної» ідеології, приходить ся оцим пашам пагадувати населенню, що «25 березня - Благовіщення - с робочий день. Робота в установах та на підприємствах відбувається цього дня в звичайному порядку» («Прол. Пр.» ч. 61).

— Крєматорії у Кнв. «Прол. Пр.» ч. 61 містить замітку про те, що варто влаштувати в Кнві крєматорії. Для цієї інституції пропонує ужити церкву на братській кладовищі, на Звірниць. Великі льохові приміщення - на думку автора замітки - цілком підходять для влаштування пічок. В середині с величезні простори, де можна зробити сховище ури з попілом. Навколо можна розвести пар і т. д. Словом - «ліцом к Європі».

— Опір владі. В селі Бірюки Біло-Церковської округи стався така подія: частина козацької поміщицької землі при селі Бірюках дісталася колективам. Бірючане почали клопотатися, щоби цю землю віддали їм.

Голова сільради почав підмовляти засвіяти цю землю самовільно. 15 березня під церковний дзвін наїхав 1.800 селян рупили засвіяти цю землю. Членів колективу прогнали з цієї. Коли в село приїхав поміщик уповноваженого Біло-Церковського ДІУ, щоб зробити слідство, то його зустріли з лайкою. Уповноважений не міг зробити слідства. Пізніше приїхав до села Бірюки слідчий з загonom міліціонерів, але селяне і їх зустріли з лайкою та з вигуками. Слідчому вдалося втихомирити селян, але арешт ватажків заволоду підбурив селян і вони занулися з киями та каміннями відбивати арештованих. Справу передано до суду. Отакі «казуси» трапляються в країні, де влада с «робітничеселянською». («Прол. Пр.», ч. 58).

— Розстріл Хмари. Харківська газета «Комуніст» від 25-го лютого друкує телеграфу Сталіна, в якій повідомляється, що суд над «бандою» Хмари закінчився. На суді з'ясувалося, що Хмара був одним з найближчих помічників Махна. Головні винуватці на чолі з Хмарою присуджені до розстрілу. Хмара в свій час перебував серед інтернованих в Румунії. Потім, разом з Махном втік до Польщі. Звідти він знову перебрався на Україну й активно виступав проти большевиків, тероризуючи комуністів цілої округи. (Українар).

— Покався. «Прол. Пр.» з 17 березня подає звістку з Харкова, що відомий Мордалевич-Головацький, що «організував контрреволюційні банди на Україні», а потім після амністії втік за кордон, звернувся до радянського уряду за дозволом повернутися на Україну. Харков прохання Мордалевича задовольнив.

— Терор на терор. У с. Горбичеві, коли ловили отамана Онанасенка забито голову Потіївського райвиконкому Шамна («Прол. Пр.» ч. 62).

— Сховаца форма. На Українському З'їзді редакторів,

що відбувся в Харкові, зазначалося, що «одвертих переслідувань» на селякорів вже ніби немає, але... ці переслідування залишилися в «схованій формі». І справді, «Прол. Пр.», з 4. III повідомляє, що в селі Селезнівці, Алчевського району «за якихось чудних обставин» померли два селякори газети «Туганская Правда» — Авдієв і Дубенко. Коли прокуратура зробила розслідування, то виявилось, що Авдієв помер після того, як його вдарили в живіт, що спричинилося до розриву селезінки й сильної внутрішньої кровотечі, і Дубенко помер од внутрішньої кровотечі. Переслідування дійсно — в «схованій формі».

— Таки б'ють. Житомирський окружний суд розглядав справу голови Вожевоцької сільради Перегуді й чотирьох селян, яких винуватить в тому, що вони бити селякора Петрука. («Прол. Пр.», ч. 52).

Дамоклієв меч. Не доводиться регулярно одмічати вбивства, які мають політичний характер, бо це вже «побутове явище». Большевицька преса, як не ховає їх, але мусить час від часу реєструвати. Часом, такі випадки подаються в «судовій» хроніці, аби не приваблювати занадто увагу читача до таких «нещасних» випадків. Але коли «Достойник» вже являється такою особою, що змовчати про його смерть трудно, бо це вже буде зовсім помітно, то доводиться це подавати, як хронікальний звичайний матеріал, так мовляв «між ними». Так «Прол. Пр.» ч. 61 подає звістку, що в Києві 16 березня кількома пострілами з револьвера вбито Самуїла Косих, члена Райнаркома Січєвого Повстання та секретари комосередку 6-ої друкарні. Дивлячися по тому некрологу, який вміщено в останньому номері газети, та про «церемоніаль» похорон, цей самий Самуїл Косих був не аби якою важкою особою серед большевиків, і смерть його «несподівана» вразила компартійців.

В ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ.

— Юрій Дараган (некролог) 20 березня б. р. пражська українська колонія поховала на Ольшанському кладовищі свого члена, молодого поета Юрія Дарагана. Попійний був студентом Укр. Педагогічного Інституту, але вже цілий рік не студіював в Інституті, бо лиха хвороба, сухоти, примусила його безвихідно перебувати в санаторії. Виснажений попередніми злиднями організм дуже легко піддався цьому нашому емігрантському «бичу» і за рік після загострення процесу наш юнак вже лежить в могилі.

Не що давно, вже під час його останньої хвороби, в кінці минулого року вийшла книжечка його віршів «Сагайдак» у виданні «Українського Громадського Видавничого Фонду». Книжка невелика, в ній лише 50 віршів, але серед них є не мало таких, що свідчать виразно про значний поетичний талант небіжчика.

Не перелічити, скільки загинуло тут у нас на емірації таких юних сил, що подавали надії і були б з часом дуже корисними для свого народу. Але тяжкі умови життя і невідходяче підсоння шкідливо впливають на виснажений попереднім перебуванням по таборах організм, і молоді сили одна за одною, ледве взявшись до роботи на користь своєї вітчизни, марно сходять у могилу.

Над могилою небіжчика промовляв ректор Укр. Пед. Інституту проф. А. Віленський, голова Укр. Комітету Н. Григорієв, д-р М. Мандрика і студенти Інституту, товариші небіжчика, українські поети М. Обідний і О. Цабій.

Похорон правив по українськи пан-отець Г. Мельник, теж студент Укр. Пед. Інституту; співав український студентський хор, було чимало вінків з жовтоблакитними і червоними стрічками з відповідними написами.

— Українці на міжнароднім бібліологічнім з'їзді у Празі. Серед укр. колонії в Празі йдуть приготування до міжнароднього

бібліологічного з'їзду в Празі. З ініціативи Укр. Академічного Комітету скликано збори тих установ, що входять в Комітет і на тих зборах прийнято практичні рішення. До участі на з'їзді записалося по п'яти представників трьох високих шкіл та Громадського Видавничого фонду. Українцями оголошено низка рефератів: Д. Антонович — «З мистецтва української книги», Биковський — «Міжнародний обмін дублікатами», С. Вировий — «Про українську книжну продукцію», Д. Дорошенко — «Українська бібліографія в XIX ст.», О. Колеса — «З нашої бібліографії прикарпатських рукописів», О. Лотоцький — «Правне становище української книги в Росії», С. Сірополько — «Бібліотечна справа на Україні»; можливі ще реферати про вплив цензурних обмежень на культуру укр. народу, про видання укр. перекладу Євангелії та ин. Підчас з'їзду улаштувано буде велику книжну виставу, на якій буде окремий укр. відділ по програмі 1. укр. книжкова продукція по-за межами совітської України, 2. Українця в інших мовах, 3. Шевченіана, 4. Періодика. Крім того визнано бажаним улаштувати кілька спеціальних укр. вітрин, як: укр. графіка, карти України та ин. та постановлено запросити до участі у виставі Наукове Товариство ім. Шевченка у Львові, Національний Музей у Львові, Педагогічне Т-во своїми виданнями та демонстрацією своїх бібліотек. Для влаштування книжної вистави обрали спеціальну комісію (Д. Антонович, Биковський, Є. Вировий, Засенко, Колеса, О. Лотоцький, С. Сірополько) з правом кооптації ще де-яких намічених осіб. До складу редакції виставочного видання (каталогу з бібліологічними статтями) увійшов укр. представник (О. Лотоцький), якому збори доручили подати до того видання статтю про укр. книжку.

Книжна вистава в Празі. Редакція «Славянської книги» скликала 1 березня нараду видавництв російської, української та білоруської книжки в справі улаштування книжної вис-

тави. Вистава, яку організувала редакція «Сл. книги», розпочиналася 8 березня, отже учасники зборів могли лише прийняти до відома самий факт улаштування вистави означеною редакцією, але активну участь взяти і коли б і хотіла, то не було вже змоги її часу. На зборах — перших в такому національному складі — зразу ж, без певної практичного приводу, виникли характерні дебати про «родове» чи «видове» значіння терміну «руський». Де-які росіяне визнавали за відповідніше означити російську мову, як великоруську; українці, визнаючи це справедливим що-до мови російської зазначили, як об'єднуючу для мов славянських — великоруської української, білоруської, чеської польської і т. ин. — родову категорію, ознаку «слов'янський». З огляду на ці дебати українці та білоруси були знеохочені приймати взагалі яку будь-яку участь в цьому підприємстві, але голова зборів, знавши свою об'єктивність, чеський діяч П. Гайний, переконав їх не ухилитися від участі в культурній справі на цілком незалежних паритетних основах. Наслідком того українці і білоруси згодні на спеціальній академії, присвяченій книжній справі, реферувати рух рідної книжки в минулому й сучасному. При тому, щоб уникнути яких-будь непорозумінь, точно було умонено термінологію національних секцій книжної вистави. Але, незалежно від доброї волі упорядників книжної вистави на передодні цієї останньої появилася відозва чеською мовою про виставу, в яких ця остання називалася «руською книжною виставою», книжна продукція, демонстрована на виставі, називалася «культурною справою «руською еміграції» і т. ин.

Ясно, що в таких умовах українці і білоруси могли лише ухилитися від участі в цій справі. Самі книжки українські та білоруські, зібрані редакцією «Славянської книги», фігурували на виставі, але ні в організації вистави, ні в академії з приводу вистави ні українці, ні білоруси участі не брали. Справедливість вимагає за-

значити, що відповідальний упорядник вистави п. Гайний на академії прочитав заяву, в якій зазначив факт «непорозуміння» і висловив свій жаль з того приводу. Так «московське шило» дає себе знати у кожній справі, і цей дрібний факт стає остерегою для тих, хто в аналогічних умовах схилився б, в якій будь-якій формі, хоча б до найбільш нейтрального «культурного співробітництва» з московським елементом та навіть при найбільш певних зовнішніх гарантіях.

Сама вистава українських книжок була інтересна. Представлено було біля 300 українських книжок що вийшли за 1925 рік, за межами Східної України — на еміграції, в Галичині, Буковині та на Прикарпатській Україні. Повного комплексу всіх видань не було представлено.

К.

— **Український Республікансько-Демократичний Клуб у Празі.** В додаток до того, що було надруковано про його діяльність в попередньому числі «Трибуна», подаємо ще такі відомості. Крім зазначених рефератів був ще прочитаний П. Феденком доклад на тему: «Підумки і перспективи революції на Сході Європи». Крім академії — 22 січня з приводу річниці проголошення самостійності Укр. Держави, що її впорядковано було разом з Комітетом Об'єднаних Укр. Організацій в ЧСР, і 6 березня з нагоди 65-х роковин смерті Т. Шевченка, клуб готує в травні академію присвячену 10-річчю смерті І. Франка. Далі на черзі стоять реферати про «реєміграцію» (О. Мотоцький), про завдання еміграції (О. Шульгин), про державу і партію (М. Славинський), про економічне становище України (В. Садовський), про земельну справу на Україні (І. Маїсевич), про релігійну справу на Україні (О. Мотоцький), про жидівську колонізацію та ин. По рефератах звичайно відбувається обмін думок, що свідчить про живе зацікавлення поставленими питаннями. Крім того, періодично

улаштовуються сходини членів клубу з концертною програмою та забавами. При клубі існують секції — артистично-музична (під головуванням п-ні З. Мірної), що несе на собі труд по улаштуванню різних репрезентативних зборів (академії, концерти), та секція по підшукуванню праці. По понеділках члени клубу сходяться в заведеному кафе для товариської бесіди.

«Український вечір». 15 березня б. р. в Празі на Якимові в Масариковій залі улаштовано було Культурною Комісією Чесько-Словацьких соціалістів (Клофачівців) «Український вечір». Дуже знаменно, що цей «Український вечір» улаштовано переважно для своїх членів тією чеською соціалістичною партією, яка досі ставилася до української справи загалом негативно.

Вечір одвідало численне чеське громадянство і переважно місцеві члени партії Ч.-С. Соціалістів. Розпочався вечір рефератом українського поета Ю. Шкрумеляка на тему «Українські пісні та думи», виголошеним в чеській мові. Далі п. І. Хворостенко, бандурист, виконав кілька українських народних пісень, п. Дм. Левицький (тенор) «Садок вишневий коло хати» Шевченка-Лисенка, Я. Фарух (бас) — «Ой, Дніпре», п. К. Могіла (бандура) — «Виклик» і він же разом з своїми мамиными учнями-бандуристами (учнями української реальної гімназії) — кілька українських народних пісень (тріо на бандурах), пані С. Нагірня (сопрано) проспівала народню думу про Нечая і п. М. Самойлович (баритональний бас) українські народні пісні.

Після концертного відділу, що пройшов дуже добре і викликав велике зацікавлення і задоволення з боку присутньої чеської публіки, відбувся обмін думок на відповідні теми, теплі товариські бесіди, спогляди чехів-акціонерів про перебування їх на Україні і т. и. Особливо теплу промову виголосив місцевий староста, чех.

Останнім часом взагалі чеське громадянство все більше зацікав-

люється Україною, українською пісню, музикою, виразно вже одрізняючи їх від російської. Концерт, подібний до Житківського, відбувся щойно і на Вршовицях, а 10 квітня Коменський Сполек (Товариство Коменського) улаштує такий самий вечір-концерт на Бубенці (усе частини Праги), куди упорядники-чехи запрохали вже український хор, співців, бандуристів і мають предложити і реферат про Україну.

10 березня відбувся концерт оперно-драматичної школи А. Фридрих, на якому «центром ваги» були співи (солю, дуети) учнів школи українців Йориса й Миколи Самойловичів. Перший з них скінчив вже школу в минулому році і тепер співає в опері. Публіка стрічала кожний його виступ (5 чи 6 номерів програми) бурхливими оваціями. Дуже великий успіх мав також і М. Самойлович. В програмі їх співів входила головним чином українська музика: «Лисенка, Стеценка та інші. Арію з «Далібора» виконав Н. Самойлович по чеськи, словацьку пісню по словацьки. Арію й дуєт з «Демона» виконав М. Самойлович по українськи.

Серед численної чеської публіки було чимало й українців.

Серед галицької еміграції в ЧСР помітна останнім часом сильна тяга до переїзду на Україну. Щиріше спокусливі чутки про прихильне відношення большевиків до приїзних галичан, про високу оплату праці на большевицькій службі, про заміри совітської влади завести тільки нових укр. установ та навіть перенести деякі з-за кордону і т. ін. З приводу цих чуток багато галичан одвідує большевицький консулят, добиваючися дозволу на переїзд. Останній поки що ставиться до того досить холодно, схильючись більше до використання цих елеметів для роботи на еміграції.

Артист М. Садовський, дістав від відповідної установи совітського наркомпроса пропозицію приїздити на Україну

для праці на театральному поєд. Артист одповів згодою при умові, що його увільнено буде від усієї приналежної процедури здобування дозволу на переїзд, паса. візи і т. ци. Умови його прийнято. І М. С. Садовський 31.ІІІ виїхав з Чехії на Україну. Таким чином маємо другу, по М. Грушевському, необережну жертву емігрантського оптимізму.

З літнього семестру н.р. на катедру агрономії Української Господарської Академії в Подєбрадах запрошено визначного чеського і європейського вченого професора д-ра Стоклясу. Вступна лекція проф. Стокляси відбулася 20 березня. Професора Стоклясу в імені Академії вітав Декан Агрономично-Лісового відділу проф. Чередів, позайомивши слухачів з видатними працями проф. Стокляси на полі світової науки.

Московському професорові Шіндлерові, що читав лекції з машинознавства на Агрономично-Лісовому факультеті Української Господарської Академії в Подєбрадах після некорозуміння, що сталося між ним та слухачами факультету на національному тлі, Деканом запропоновано припинити дальше читання лекцій.

Епізод цей досить барвисто характеризує проф. Шіндлера. На останній лекції проф. Шіндлер, що взагалі викладав на московській мові, згадуючи про Україну весь час користувався назвою «Юг Росії», «Малоросія». На чиме зауваження слухачів, що варто б вже привичайтись до назви «Україна», тим більш викладаючи перед українцями і в українській школі, проф. Шіндлер відповів, що на «літературном языкє», на котрому він читав лекції, нема ніякої назви для південної частини Росії крім тої, якою він користує, і коли це ображає чийсь національні почуття, то він не вважає це вистарчальною причиною, щоб вводити до його «літературної мови» якусь нову термінологію. Він проф. Шіндлер, на тій самій підставі не каже «чеський плуг», а лише «богемський плуг», бо на

німецькій літературній мові є тільки остатнє означення.

Епіод цей, що свідчить про безпідставний національний обскурантизм проф. Шіндлера, має зайвий раз переконати нас в тому, що всяка співпраця з москалями, навіть на полі чисто науковому, є такою річчю виключеною.

Протягом місяця березня відбулася в Подбрадах низка нарад ініціативної групи в справі об'єднання української еміграції в ЧСР. Наслідком цих нарад має бути скликана на 18 квітня в Подбрадах ширша нарада представників різних еміграційних організацій з метою утворити об'єднання цих організацій і обрати репрезентативний Комітет. До ініціативної групи входять: проф. Бич, доц. Вочковський, Г. Гювінський, д-р М. Левинський, проф. В. Матюшенко, проф. Г. Мацієвич, д-р Ніжанівський, доц. В. Садовський, проф. В. Старосільський, проф. О. Шудьгин і проф. А. Яковлів.

Союз українок-християнок в Подбрадах. В кінці 1921 р. засновано в Подбрадах Союз Українок-Християнок з метою моральної та культурної праці серед української еміграції. Назву християнського Союзу прибрав собі, вважаючи гаслом християнської допомоги ближньому найбільш доцільними та потрібними в наш матеріалістичний та псевдodemократичний час. Не маючи жадних матеріальних засобів, Союз на протязі року розвинув широку культурну та благодійну діяльність, засновану виключно на самодіяльності та праці.

Союз розповсюдив свою працю по сесіях: культурно-просвітній, шкільній, благодійній та господарчій. В першу чергу утворено дитячий клуб з метою національного виховання дітей. При клубі працювало два інструктори. Клуб збирав дітей по неділі, проводив різні гри, руханкові вправи співу, а з старшими різні ручні праці. В перерві діти діставали полудень. На святах клуб улаштував Різдвяне Свято з дитячими

виставами, в улаштуванні яких взяли участь В. О'Конор-Віліньська, М. Левинський, П. Подоль та П. Дрикалович. Після вистав була ятилка з подарунками для дітей. Цей клуб після перетворився в натуральну дитячу школу. З самого початку своєї діяльності Союз взяв заходів до заснування таї необхідного для емігрантів до м у в і д п о ч и н к у для виснажених та хорих. Для цієї мети було знайдено в найздоровішій місцевості Чехії — Турнові — на дуже льготних умовах відповідний будинок з садком та городом. Союз здобув невеликі кошти, якими міг утримати цю установу тільки два місяці. Але як більше коштів не вдалося дістати, то поки що думку про свою власну українську санаторію відкладено. Бажаючи дати працю і можливість існувати біднішим з колонії, Союз утворив в Подбрадах свою їдальню. Таким способом Союз дав коло десяти особам працю, а також дав де-яку кількість даремних обідів (на суму понад 6.000 к.ч.) матурантам та недопомоганим. Союз заспував піврічні канцелюні і курси, на яких викладали спеціалістка-інструкторка; але це підприємство не знайшло собі широкого співчуття, і курси припинилися. Для навізання ближніх стосунків з чехами Союз улаштував з приводу семидесяти п'яти літнього ювілею президента Ч.С.Р. Масаріка свято, на яке було запрошено представників всіх чеських та українських організацій в Подбрадах. Свято почалося рефератом п. Омельченкової — «Масарик як соціолог», після був літературно-музичний відділ, в якому взяли участь пп. Дараганова, Хранко, Маланюк та Подоль як читанням своїх творів та П. Левинський, П. Малий і Виноградний співом. Закінчилося свято промовою представника чеської влади гетьмана міста Подбрад, який в дуже теплих виразах дякував Союз за віданування ювілею пана президента. Крім того Союз вітанував ювілей піднесенням президентові Ч.С.Р. барельєфу в українським стилі праці П. Стовбуненка. Бажаючи поширити рідше друковане

слово, Союз заснував видавництво «Київ». Першою книжкою вийшли твори П. Малапюка -- «Стилет і стилос». Далі мається на меті випуск літературного альманаху.

Дальша діяльність Союзу полягала в допомозі окремим людям, які були в тяжкому становищі. Помагали одягом, дарували обідами та грошима. Союз взяв на себе опікування могилами українців померлих в Подєбрадах. Спричинився Союз до регулярних відправ Служби Божої, харчуючи священника. Крім того, під час похорон померлих студентів Союз приймав активну участь.

В останній час Союз став діставати від чеського уряду щомісячну допомогу на свою педагогічну діяльність.

К.

В ПОЛЬЩІ.

Лекції проф. І. Огієнка в Варшавському Університеті. 17-го березня новообраний професор читав в актовій залі свою вступну лекцію на тему: «Доля церковно-слов'янської мови в Литві та Польщі за XV-XVIII вв.».

Проф. Огієнко, по тугенському звичаю, оповістив уже на Богословському факультеті такі свої курси. I) Весінній триместр 1926 року: 1. Вступ до церковно-слов'янської мови, 4 год. 2. Костянтин та Мефодій, їх життя та праця, 1 год. 3. Практичні вправи, 2 год. II. Осінній триместр 1926 року: 1. Фонетика церковно-слов'янської мови, 2 год.; 2. Акцентологія церковно-слов'янської мови, 1 год. 3. Практичні вправи, 1 год. 4. Палеографія, 2 год. 5. Практичні вправи, 1 год. III. Зимовий триместр 1927 року. 1. Морфологія церковно-слов'янської мови, 2 год. 2. Вимова літургічного тексту у різних слов'янських народів, 1 год. 3. Практичні вправи, 1 год. 4. Палеографія, 2 год. 5. Практичні вправи, 1 год. IV. Весінній триместр 1927 року. 1. Складня церковно-слов'янської мови, 2 год. 2. Історія

нової церковно-слов'янської мови 1 год. 3. Практичні вправи, 1 год. 4. Кирилівська палеотипія, 2 год. 5. Практичні вправи, 1 год.

Впізд першої партії укр. емігрантів на роботи до Бразилії. 28 березня с-р виїхала на роботи з Польщі до штату Сан Паоло в Бразилії перша партія укр. емігрантів, яка складалась з 12 родин, в тому числі 39 дорослих і 13 дітей. Подорож відбулася на кошті штату Сан Паоло. Українці працюватимуть на кавових плантаціях. Контракти мають бути підписані в порті Сантос на один рік. Українським емігрантам дається повна свобода в виборі ферми, а по укінці року матимуть вони і вільну руку у виборі іншої праці. Уряд штату ставить умовою, щоби родина складалась не менш, як з 3 осіб працездатних, бо інакше родина не утримається. Кожній родині на місці дається окремий будинок і шматок землі під городи і т. п. На чолі партії поїхав керівник відділу Укр. Центр. Комітету в Гайнівці -- п. Проکیل Моркотун, котрий і далі провадитиме організацію укр. колонії в Бразилії. Транспорт цей проїздив через Париз, де його зустріли представники укр. колонії в Паризу, що справило на од'їзжаючих в далеку дорогу людей приємне враження. З Паризу люди поїхали до Шербургу, звідки пароплавом мали їхати до Бразилії. Переїзд Шербург -- Сантос має тривати 17 днів.

І квітня б. р. у Варшаві відбувся великий релігійний концерт в якому взяли участь найкращі сили варшавської опери и український хор Дмитра Котка.

В Варшавській студентській громаді на чергових суботніх вечірках, які відбуваються в її помешканні (Ловга, 29 н. 11) в найближчому часі мають бути прочитані слідуєчі реферати: 17 квітня п. В. Волосянко на тему: «Мікроорганічний світ» і 24 квітня п.

І. Івановича на тему -- «З життя Буковини». Початок збіроч о 8-й год. ввечері. Вхід для українських громадян вільний.

-- Нова організація. Серед українських працівників пера, які працюють, або працювали на ниві газетярства і журналістики, перебуваючих зараз у Варшаві, повстала думка з'організуватись в окреме товариство, до переведення в життя якої вже приступлено.

В РУМУНІІ.

-- Еміграційні робітничі «БЮЛЕТЕНІ». Бюро праці при Громадсько-Допомогову Комітеті Української Еміграції в Румунії має на меті періодично випускати спеціальні робітничі «Бюлетені», в яких подаватиме відомості про оплату праці як звичайних робітників, так і фахівців в різних місцевостях Румунії. Там-же будуть подаватись відомості про прожиточний мінімум в тих-же районах та про попиту на робітничі руки.

Мета «Бюлетенів» -- сприяти українській еміграції в підшукаанню найбільш відповідаючої для кожного праці, а тако-ж поборювати необгрунтоване мандрівництво з одного місця праці на друге, що, як доводить досвід, не поліпшує, а лише погіршує ситуацію працюючого.

(Українка).

БІБЛІОГРАФІЯ.

Dr. Bernard Leib. Rome, Kiev et Byzance a la fin du Xe siecle. Rapports religieux des Latins et des Greco-Russes sous le pontificat d'Urban II (1088-1099). Paris, 1924. Стор. XXXII + 356, 8°.

Ця нова праця д-ра Леба є одним з проявів помітного в останні роки збільшення інтересу в західній науці до сх. Європи, і зокрема до релігійного і церковного життя Сходу Європи.

В цій праці д-р Леб робить спробу всебічного освітлення релігій-

них, а почасти і культурних та політичних взаємин між Римом, Візантією і Київом у другій половині і особливо в кінці XI-го віку. Разом з тим автор подає чимало відомостей про політичне, культурне й церковне життя Візантії та східної слов'янщини в X-XII в.в.

При цьому автор підкреслює різноманітні прояви фактичної релігійної єдності східних і західних християн у другій половині XI-го віку і почасти у XII-му віці. Не зважаючи на офіційний розрив у 1054 році, Захід, Візантія і сх. слов'янщина, по словах Леба відчували релігійну єдність, так що дійсне відлучення між Сходом і Заходом наступило лише в XIII-му віці.

Підчас своєї праці д-р Леб користувався порадами знаного візантиніста Ш. Діля і користувався майже всі важливі розвідки (крім найновітніх російських), най більш потрібні для освітлення взаємин Візантії та Риму. Завдяки цьому ті частини його монографії в яких він говорить про Візантію і Рим, написані добре й ясно.

Але в наших очах найбільшою заслугою Б. Леба є те, що він освітлюючи релігійні взаємини Сходу і Заходу в XI-XII в.в. звернув належну увагу на становище Києва та роллю київської держави в тогочасній християнській світі.

Як відомо в XI-му віці київська Русь-Україна досягла високого політичного, економічного й культурного розвитку і відігравала першорядну роллю в відносинах європейських країв; київській українській державі належала в той час політична гегемонія в сх. Європі, а самий Київ був культурним і релігійним центром усього європейського Сходу. В X-XII в.в. у Києві та взагалі на Україні закладались основи своєрідної і великої по своїх можливостях сх.-європейської християнської культури, і Київ ставав третім великим центром християнського світу поруч з Римом і Візантією.

Цілком зрозуміло, що при таких

обставинах Київ у XI-му в. мусів відігравати більшу менш самостійну роль в тогочасних релігійних відносинах. Але досі розля Київна і України в церковному житті християнського світу X-XI в.в. не освітлена наукою всебічно; та взагалі ще лишається багато неясного в історії старо-української церкви. І через те, особливо цікавою є спроба д-ра Леба з'ясувати становище Київна в тогочасних церковних стосунках.

Але, на превеликий жаль, д-р Леб не з'орієнтувався у величезній східно-слов'янській історичній літературі. Головними джерелами Леба до історії сх.-слов'янщини в X-XII в.в. були твори С. Соловйова і... Карамзіна (!). З новітніх історичних праць по старо-східно-слов'янській історії, виданих російською мовою за останні 20 років, д-р Леб використав лише історіографічні розвідки О. Шамагова і В. Івоннікова. Українськими працями д-р Леб зовсім не користувався, навіть працями М. Грушевського (!). А через незнайомість з новою історичною літературою д-р Леб висловив чимало перестарілих і помилкових поглядів.

Сх. слов'янщину X-XII в.в. д-р Леб розглядає, як краї сциний з погляду національного її культурного; а в політичному відношенні, каже д-р Леб (свідом за Соловйовим), сх.-слов'янщина хоч і була поділена між князівцями, всеж такі всі сх. князівства являлися т. зв. «система дествічаво восхождєня» князів на різні князівські столи, а особливо «глибоке почуття патріотизму». Всі східні слов'янські племена в другій половині XI-го в. на думку д-ра Леба були «ще диким народом», «у якому злипувалися варварство і поборність, героїзм і жорстокість»; а поганське повстання у Новгороді 1070-х роках і убивство провладир волхва князем Глібом він називає сценою характерною для тієї епохи очевидно для всієї сх. слов'янщини і т. ин.

В дійсності ні національно-культурної ані державної єдності між племенами в X-XII в.в. не було. Північні (пра-російські) і південні

(пра-українські) племена (як доводять найповажніші російські учені - Спідши, Платонов та ин.) - мали різке стиничне походження і жили в IX-XII в.в. окремим культурним і державним життям, ворогуючи між собою і рішуче протидіючи заходом Київських князів до об'єднання сх. Європи. Ніякої «системи дествічаво восхождєня», про яку казав Соловйов, а за ним каже і Леб, в дійсності не було такою; це яскраво доведло ще на прикінці XIX в. Вас. Сергієвичем та ин. р о с і ї с ь к и м и ж і с т о р и к а м и - п р а в н и к а м и . Культурний рівень і становище християнства в різних слов'янських землях так само не були однакові. В південно-російських землях (у витицїв) у другій пол. XI-го в. панувало поганство, в північній Росії (в Новгороді) йшла боротьба між християнством і поганством; на Україні ця боротьба скінчилася ще в X в., і в другій половині XI-го ст. Україна була вже справжнім християнським краєм й осередком високої, як на ті часи, християнської культури.

Не зовсім вірно змальовує д-р Леб і церковні відносини між східною слов'янщиною та Візантією; по д-ру Лебові виходить, що українська церква в XI в. була в тісних праних стосунках з Візантією, так що в певних випадках київські митрополити зверталися за інструкціями до візантійських патріархів, бували на царгородських соборах і т. ин. В дійсності такого звязку між візантійською і українськими церквами в старі часи не було; Україна мала майже повну церковну автокефалію; звязок з Візантією полягав головне в тому, що митрополити київські признавалися і висвячувалися царгородськими патріярхами (та й то не завжди); по-за тим зносили київської митрополії з царгородським патріярхатом мали вигляд зносин між автокефальними церквами, навіть в своїй формі (відоме, напр., що патріярхи надсилали київським митрополитам листи з олиц'яною печаткою, так само як автокефальним ієрархам). Випадків, щоб київські митрополити зверталися за

інструкціями до Візантії, наші джерела не згадують ні одного; а що до участі київських митрополитів у царгородських соборах — нам відомо лише два певні випадки та один сумнівний за три століття (XI-XIII в.в.).

Значно краще й докладніше змальовує д-р Леб стосунки сх. слов'янщини (головно України) з Римом, з західним християнством і взагалі з Заходом. Д-р Леб аналізує відомості про зносини київських князів з папами та з зах. європейськими монархами, економічні взаємини сх. Європи з західною, матрімоніальні зв'язки київської династії з зах. європейськими, опис подорожі мум. Даниїла до Палестини, старо-українські оповідання про перенесення мощей св. Миколая до Варі і т. д. В цілому він подає досить яскраву картину фактичних зносин східної слов'янщини та сх. слов'янських князів з Римом та взагалі з Заходом; помилок тут робить д-р Леб не багато, та й то переважно помилки другорядні.

Загалом д-р Леб, як видно, багато і старанно працював над вибраною ним темою і завдяки тому зробив багато цікавих і цінних уваг у своїй книзі та порушив чимало важливих питань з церковної історії X-XII в. в. Тим більший доводиться жаліти, що автор не ознайомився з найціннішими творами сучасної російської історіографії і зовсім залишив без уваги історичні праці українські. Можна з певністю сказати, що як би він краще зорієнтувався в сх.-слов'янській літературі, його праця мала б не аб'яке значіння для освітлення становища київської Русі-України в християнському світі в XI столітті.

Вячеслав Зайцев.

- О. Білоусенко «Вінок», друга читанка видання четверте з малюнками. Прага, 1926

Читанки О. Білоусенка мають уже таку заслужену репутацію, що те, що можна сказати доброго про майстерно підібраний в них для читання матеріал взагалі, про увагу при виборі як на поезії, так

і прози до характерних рис українського життя, нашої історії і т. д., буде лише повторенням того, що вже не раз писалося. Сам факт, що книжка виходить четвертим виданням, свідчить, що вона і потрібна і цікава, що вона ціниться читачами, що вона в українській шкільній літературі є необхідною і незамінною.

Батько.

З ЧУЖОЇ ПРЕСИ.

- Діагноскоп д-р. З. Біського. Останніми часами загранична преса заговорила про новий випадок українського лікаря-емігранта З. Біського. Це діагноскоп, який розв'язує таємницю характерів і здібностей. Апарат цей розрізняє людські здібності в різноманітних напрямках загальної інтелекції, техніки, мистецтва, влади та ін. «Цей, поки що теоретичний, винахід, може, мати велике практичне застосування, допомагаючи визначити підходящу професію, що відповідає здібностям даної особи, стаючи в пригоді при прийманні працівників до канцелярій, робітників на фабрики, службовців на залізницю, молоді подешуючи вибір тієї чи іншої школи і т. ін.

- Цікаве трактування. «Последнія Извѣстія» ч. 58 з 13.III, що виходять в Ревелі, подають замітку про українізацію на Україні. Кореспондент Рус-преса, як подає газета, «не чув ні одного слова про українському ці в Києві ці в Харкові». Далі «українська політика большевинів на «юге» зустрічає підтримку українських діячів, що не належать до компартії і не поділяють соціальні й релігійні погляди комуністів». Далі газета трохи зовсім заплуталася, бо з одного боку українізації... підтримується «громадськими колами, кволами по містах, але більш організованими по селах»,... а з другого боку такий висновок «таким чином українізація проводиться всупереч волі населення». От і розбери, що хоче сказати газета. Хай читач

сам висвітлюється в цьому тасмично-му реченні. Але на привілець «Пост. Известія» така проговорилася: «українізація понаде в число тих ненавистних явищ совіського походження, які належать зни-

щению». То так би давно, а то «крутіство»... Можете бути певні, пацове з «Пост. Известій», що українізація понаде і з більшовиками і з «Кієвськими» настроями...

ЗМІСТ.

Париж, неділя, 18 квітня 1926 р. — ст. 1. — В. М. Повідуш ст. 2. — О. Л. Шульгин. Український науковий з'їзд за кордоном ст. 11. — М. Д. Левницький. Українізація і розмостовлення ст. 14. — Г. С. Сокоч. Сучасне становище залізниць на Україні ст. 16. — М. Ковальський. Боротьба з безобразієм в мистецтві. — ст. 19. — А. П. Кушинський. Кільки документів про «українське питання» у Врангеля — ст. 23. — Л. Л. Відродження Персії ст. 27. — І. М. Життя Волни — ст. 30. — Лист з села на Київщині ст. 32. — Хропика: з Великої України — ст. 34. — В Чехословаччині ст. 39. — В Польщі — ст. 41. — В Румунії — ст. 45. — Бібліографія — ст. 45. — З чужої преси — ст. 47.

ЗАПРОСИНИ ДО ПЕРЕДПЛАТИ !

Отрим запрошусмо наше Громадянство до передплати
,Літ. Наук. Вістника на рік 1926.

Літературно-Науковий ВІСТНИК

місячник літератури, науки й суспільного життя.

буде виходити, як і досі, в об'ємі 6 аркушів друку та буде містити оригінальну й перекладену белетристику — повісти, оповідання, драми, поезії, статі з української історії, літератури, суспільної економіки й інших царин знання, огляди літератури, науки й суспільно-політичного життя, критику, и бібліографію.

Журнал видає: Українська Видавнича Спілка
Редагус Комітет. За редакцію відповідає Володимир Гнатюк.

Передплата в краю виносить: річно 20 зол., піврічно 11 зол.,
місячно 2 зол. За границею 4 долари або їх рівновартність.

Редакція: Львів, ул. Чарнецького, ч. 24:

Адміністрація: Львів, ул. Руєвська, з. 18, 1 пов.

Царьки М. П. В. набувати можна в книгарні «Тризуба».

Ціна 7 фр. за книжку з перешлюю.

Редакція і Адміністрація: 19, rue des Gobelins, Paris XIII

Поштова адреса: «Le Trident» (Tryzoub). Boîte post. №15, Paris XIII.

Редактор В. ПРОКОПОВИЧ.

Адміністратор: Л. КОСЕНКО.

Le Gérant : Mme Jeanne de Carvalho Gerzain.